

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

A

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

Problematika šikany u dětí na základních a středních školách

Bakalářská práce

Autor: Lucie Slachová

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Procházka, Ph.D.

Forma studia: kombinovaná

Datum odevzdání: 30. 3. 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Horním Hradišti, březen 2012

.....

podpis studenta

Poděkování

Chtěla bych touto cestou poděkovat Mgr. Miroslavu Procházkovi, Ph.D. za odborné a organizační vedení při zpracování této práce.

Bibliografický záznam

SLACHOVÁ, LUCIE. *Problematika šikany u dětí na základních a středních školách*. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity České Budějovice, 2012, 61 s.

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Miroslav Procházka, Ph.D.

Abstrakt

Téma bakalářské práce je Problematika šikany u dětí na základních a středních školách. Bakalářská práce se skládá ze dvou částí, teoretické a praktické. Cíl práce jsem si zvolila zmapování problematiky šikany jako takové a hlavně zpřehlednění informací týkajících se dané problematiky. V teoretické části vysvětluji termín šikana, zabývám se šikanou z právního hlediska a dále popisuji příčiny, projevy, druhy a znaky šikany. Dále v práci popisuji a charakterizuji agresora a oběť šikany. Zabývám se také šikanou ve škole a vývojovými stádii šikanování. V poslední kapitole se zabývám prevencí šikany. Praktická část obsahuje dotazníkové šetření, které zjišťuje výskyt šikany na základních a středních školách v Plzeňském kraji. Jde hlavně o zmapování současné situace ve výskytu šikany na školách.

Klíčová slova: šikana, oběť, agresor, škola, prevence

Abstrakt

Theme of barchelor essay is Problem with bullying of students at elementary and high schools. The essay consists of 2 parts, theoretical and practical part. The target of essay is monitor the problem with bullying and gather and provide information regarding bullying problem. In theoretical part I describe term bullying and I focus on law consequences of that. I describe cause of bullying, the way it shows, types and characters of bullying. I also describe aggressor and the victim of bullying. I mention bullying at school and developmental stages. In the end of this part I am focus on prevention of bullying. Practical part contains survey, which monitor bullying in elementary and high schools in Pilsen region. It's about to monitor current bullying situation at schools.

Keywords: bulling, victim, aggressor, school, prevention

ÚVOD.....	7
1 ŠIKANA.....	8
1.1 Vymezení pojmu šikana.....	8
1.2 Šikana z právního hlediska.....	9
1.3 Příčiny šikanování.....	11
1.4 Přímé a nepřímé znaky šikany, podezřelé projevy.....	12
1.5 Druhy šikanování.....	14
2 PROTAGONISTÉ ŠIKANY.....	16
2.1 Agresor.....	16
2.1.1 Typy agresorů.....	17
2.2 Oběť.....	18
2.3 Šikana a rodiče.....	20
2.4 Pedagog.....	20
3 ŠIKANA VE ŠKOLE.....	22
3.1 Role školy.....	23
3.2 Vývojová stadia šikanování.....	24
3.2.1 První stádium: Zrod ostrakismu.....	24
3.2.2 Druhé stádium: fyzická agrese a přitvrzování manipulace.....	24
3.2.3 Třetí stádium (klíčový moment): Vytvoření jádra.....	25
3.2.4 Čtvrté stádium: většina přijímá normy agresorů.....	25
3.2.5 Páté stádium: totalita neboli dokonalá šikana.....	25
3.3 Pomoc při šikaně.....	26
4 PREVENCE ŠIKANY.....	29
4.1 Schéma prevence školní šikany.....	32
4.2 Užitečné kontakty.....	33
5 PRAKTICKÁ ČÁST.....	36
5.1 Cíl práce.....	36
5.2 Předpoklady.....	36
5.3 Metodika.....	36
5.4 Vyhodnocení jednotlivých otázek a jejich analýza.....	37
.....	41
5.5 Závěr z výzkumného šetření.....	53
ZÁVĚR.....	55
Seznam použité literatury.....	56
Seznam tabulek.....	58
Seznam grafů.....	59
Seznam příloh.....	60

ÚVOD

Téma Problematika šikany u dětí na základních a středních školách jsem si pro bakalářskou práci vybrala zejména z toho důvodu, že tato problematika mě velmi zajímá. Pokud bych měla příležitost i v budoucnu, ráda bych se tomuto tématu věnovala více. K uvedenému tématu mám velice blízko a chtěla jsem se během zpracování této práce dozvědět co nejvíce o problémech šikany.

Fenomén šikany je v současné společnosti velmi frekventovaný. O toto téma se zajímá nejen spousta odborníků, ale dnes i široká veřejnost. Také se objevují různé články a reportáže v masmédiích, které mapují problematiku šikany, která se vyskytuje v různých oblastech. Šikana je spjata zejména s oblastí školství, nicméně se s ní můžeme setkat i na pracovišti, v rodinném prostředí a na dalších místech.

Přes snahu není o šikaně vždy hovořeno zcela otevřeně. Především se objevují problémy s jejím odhalováním a následně s adekvátním a citlivým přístupem při jejím řešení.

Z mnoha pramenů můžeme usuzovat, že fenomén šikany se v posledních letech velmi rozrostl do obrovských rozměrů a my můžeme o šikaně hovořit jako o společenské nemoci.

Věřím a doufám, že se situace šikany bude v budoucnu stále jen zlepšovat a že rodiče, učitelé a široká veřejnost budou vědět, jak se šikanou pracovat.

Cílem práce je zmapovat problematiku šikany jako takové a hlavně zpřehlednit informace týkající se dané problematiky. Chceme-li se naučit se šikanou správně pracovat, musíme ji i správně pochopit.

V teoretické části se budu zabývat vymezením a vysvětlením pojmu šikana. Dále popíši projevy a příčiny šikany, průvodní znaky či druhy šikany. Dále se budu věnovat charakteristice osobnosti agresora a oběti šikany. Také se zaměřím na vývojová stadia šikany, popíši šikanu ve školách a v závěru teoretické části budu pojednávat o prevenci šikany.

V praktické části zmapuji současnou situaci na vybraných základních a středních školách v Plzeňském kraji, a to formou dotazníkového šetření. Cílem výzkumu je zmapovat souvislosti šikany. Získané údaje budou vyhodnoceny a zpracovány formou tabulek, grafů a budou také okomentovány. Zaměřím se na porovnání různých aspektů šikany na dvou rozdílných stupních i typech škol.

1 ŠIKANA

1.1 Vymezení pojmu šikana

Pojem šikana je odvozen z francouzského slova *chicane*, které znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování a pronásledování. Je to jedna z nejhorších a nejstarších forem sociálně patologický jevů. *„Šikana ve škole je jistě stejně stará jako škola sama, děti by nebyly dětmi, kdyby silnější nikdy neubližovaly slabším. Silní samozřejmě ubližovali slabším vždycky, ale ve škole byla rozhodně mnohem přísnější kázeň. Děti si nemohly vůči učitelům dovolit ani zlomek toho co dnes. Navíc ve školních budovách bývalo patrně i méně prostorů, kde bylo možno uniknout dohledu pedagogů, tedy i méně příležitostí k šikaně.“*¹ Bohužel je zde dán fakt, že šikana existovala a i nadále existovat bude.

Při studiu odborné literatury nacházíme velké množství definic šikany. Tento pojem zavedl pražský psychiatr Petr Příhoda, který jako první v naší republice před listopadem 1989 veřejně promluvil o tom, o čem činitelé tehdejší socialistické armády a jistě mnozí další pochopitelně věděli, ovšem jednalo se o přísné tabu – něco takového v tehdejší armádě existovat ne(s)mělo a tedy ani „neexistovalo“.

Kolář přirovnává šikanu k nemocnému chování a definuje ji následovně: *„jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.“*²

*„Pod pojmem šikana nebo šikanování mezi dětmi se rozumí široký okruh chování dítěte nebo skupiny dětí s cílem ohrožit, zastrašit, ponížit nebo jinak ublížit jinému dítěti nebo skupině dětí. Šikana zahrnuje slovní ponižování, nadávání a neustálé kritizování, výsměch, hrubé žertování, vydírání, omezování svobody, pohrdání, poškozování oděvu a osobních věcí, tělesné napadání.“*³

*„Šikana je ubližování někomu, kdo se nemůže nebo nedovede bránit. Obyčejně mluvíme o šikaně tehdy, když jde o opakované jednání, ve velmi závažných případech označujeme za šikanu i jednání jednorázové, s hrozbou opakování.“*⁴

¹ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, 1995, s. 16-17

² KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*, 2005, s. 27

³ PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*, 1999, s. 140

⁴ ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*, 2010, s. 21

Zahraniční autorka Michelle Eliottová uvádí: „Šikanování nabývá mnoha forem.

Ve fyzickém smyslu může znamenat třeba jen strkání do nějakého dítěte, ale i jeho šťouchání, bití, kopání, postrkování, až po údery nějakým předmětem.“⁵

Kolektiv autorů Průcha, Walterová a Mareš uvádí definici šikany takto: „Fyzické, psychické či kombinované ponižování až týrání žáků obvykle jinými žáky, vzácněji dospělými. Probíhá buď v dyádě, nebo ve skupině. Iniciátory šikanování bývají žáci vyšších ročníků, fyzicky vyspělejší, žáci osobnostně či sociálně narušení.“⁶

Šikana je nemoc, nemoc toho, kdo šikanuje. Je to nemocné – tedy patologické chování, kdy většina projevů šikany naplňuje skutkovou podstatu trestných činů. Důležitým znakem šikany je nepoměr sil mezi agresorem a obětí. U šikany je typickým znakem samoučelnost převahy agresora nad obětí.

Šikanování se vyskytuje skoro všude a může nás doprovázet celý život. Existuje v rodině mezi sourozenci, pokračuje ve školce a ve školách, v zaměstnání, v nemocnicích, atd. Šikana je dle výzkumů přítomna skoro na všech školách. Nevyhýbá se ani středním školám, může se objevit i na školách vysokých (koleje). Výraznější je na učilištích než na gymnáziích.

Mnozí lidé si pod pojmem šikana vybaví různé formy fyzického násilí, ale existuje také šikana psychická. Tento druh šikany je často podceňován a zjednodušován. Je však potřeba si uvědomit, že pokud se budou tyto počáteční projevy přehlížet, bude se jejich intenzita stupňovat.⁷

1.2 Šikana z právního hlediska

Při šikanování je zejména omezována osobní svoboda, svoboda rozhodování, je ponížena lidská důstojnost a čest. Jedná se o složitý problém, který není možno právně pojmut jako jeden celek, neboť svými znaky a důsledky zasahuje do různých právních odvětví.

Právní definici šikany v našem právním řádu nenajdeme, ale na řešení šikany reagovalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, které vymezilo problematiku šikany v metodickém pokynu čj. 24 246/2008-6. Cílem metodického pokynu je

⁵ ELIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*, 1995, s. 83

⁶ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, 2003, s. 45

⁷ VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany – praktické rady pro rodiče*, 2009, s. 56

upozornit na závažnost šikanování, poskytnout pedagogickým pracovníkům základní informace k prevenci řešení tohoto specifického problému.

Konkrétně tento metodický pokyn uvádí tuto charakteristiku šikanování: *„Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.“⁸*

⁸ Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy [online]. [cit. 2011-10-24]. Dostupné z <<http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicky-pokyn-k-prevenci-a-reseni-sikanovani-u-zaku-skola>>

1.3 Příčiny šikanování

Velmi důležité pro plnohodnotnou orientaci v problematice šikany je odhalení samotných příčin tohoto problému současnosti. Některé příčiny odhalíme již na první pohled, ale některé musíme zkoumat do hloubky, abychom je objevili.

Konkrétní příčiny můžeme rozdělit dle Říčana do čtyř skupin:

1. tlak kolektivu
2. touha po moci
3. motiv krutosti
4. zvědavost, nuda, touha po stále silnějších vzrušujících zážitcích, po senzaci

Nejprve bych se chtěla zmínit o tlaku kolektivu. Společnost či kolektiv nutí chlapce, aby se choval, jak se očekává. „*Aby byl mužně tvrdý, nikoli změkčilý, aby se nebál rány a aby ji v případě potřeby také sám dovedl dát.*“⁹ Tento tlak se vyskytoval hlavně na vojenských školách. V naší současné společnosti se vyskytuje tento tlak méně, ale najdeme ho například ve sportu a tělesné výchově.

Touha po moci je všudypřítomná. V problematice šikany se jedná o touze ovládat druhého člověka. Pokud jej ovládají, splní se jim přání, uspokojí i jiné potřeby. Například zmocnění se nějaké věci, vynucení různých služeb a výhod. Tito lidé se cítí velmi dobře, moc sama jim velmi „chutná“.

Další skupinou příčin je motiv krutosti. Krutost je velmi nepřirozená a společensky nepřijatelná. Jedinci by se měli snažit oprostit se od různých podnětů tohoto typu, ale bohužel tomu nebývá vždy. Pro někoho může být totiž příjemné jak vidí, když ostatní trpí.

Posledními příčiny šikanování dle Říčana jsou zvědavost, nuda, touha po stále silnějších vzrušujících zážitcích a po senzaci. Osoba, která začne zkoušet někoho šikanovat, je z počátku vedena právě zvědavostí. Jaké to vlastně je, když mám nad někým moc. K motivu zvědavosti se váže také nuda a touha po stále silnějších vzrušujících zážitcích. K týrání bezbranného vede pouze touha bavit se, zažít něco vzrušujícího a nebo jen nuda. Těmto osobám, které tak činí, chybí dostatek soucitu a také mravní zábrany.¹⁰

⁹ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, 1995, s. 28 - 29

¹⁰ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, 1995, s. 28 - 30

1.4 Přímé a nepřímé znaky šikany, podezřelé projevy

Přímé znaky šikany můžeme rozpoznat velmi dobře. Stačí nám jen otevřít oči a mnohé znaky šikany zaregistrujeme. U nepřímých znaků můžeme jen usuzovat, že je žák aktérem šikany, i když nejsme bezprostředními svědky ve chvíli, kdy mu jiný žák ubližuje.

Přímé i nepřímé znaky šikany mohou být různě závažné. Důležité je, jak často se opakují. Některé znaky jsou běžné, vyskytují se velmi často ve školách, ale při častějším výskytu může jít o známku toho, že žák může být obětí šikany. Velmi důležité je rozpoznat výskyt většího počtu těchto znaků a jejich kumulaci.

Přímé znaky šikanování

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet, rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je žák na konkrétní přezdívku nebo „legraci“ zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislným, nebo pohrdavým tónem.
- Příkazy, které dotyčný dostává od jiných spolužáků, jsou pronášené panovačným tónem a dotyčný se jim podřizuje.
- Nátlak žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či ke spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.

Nepřímé znaky šikanování

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá přátele.
- Při týmových aktivitách bývá takový jedinec volen do spolupráce mezi posledními.
- Sám se do kolektivu nezačleňuje.
- O přestávkách nevyhledává společnost.
- Má-li žák promluvit před skupinou, je nejistý, ustrašený, působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči, stává se uzavřeným.
- Jeho školní výsledky se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršují.

- Stále postrádá nějaké své věci.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které dítě nedovede uspokojivě vysvětlit.¹¹

Tyto znaky, ale samy o sobě nestačí, mohou vypovídat o tom, že jde o úzkostlivou osobnost, to nemusí být jasný znak šikanování.

Podezřelé projevy

- Za dítětem nedochází domů žádný spolužák, zdá se, že nemá žádné kamarády.
- Dítě je zaražené, posmutnělé až depresivní, nemluví o tom, co se děje ve škole.
- Špatně usíná, má poruchy spánku, zdají se mu hrůzostrašné sny.
- Dojde k výraznému zhoršení prospěchu, dítě je nesoustředěné, bez zájmu, často ho před odchodem do školy nebo po příchodu pobolívá hlava, břicho apod..
- Dítě velmi často navštěvuje lékaře, z nenadání se objeví neomluvená absence.
- Dítě chodí do školy nebo ze školy oklikami.
- Přichází domů s potrhaným oblečením, poškozenými školními pomůckami nebo bez nich.
- Často mu nevychází kapesné, ztrácí ho, požaduje další peníze.
- Dítě přichází domů vyhladovělé, i když dostává svačiny a obědy má zajištěny.
- Nedokáže uspokojivě vysvětlit svoje zranění, odřeniny, modřiny apod..
- Vyhrožuje sebevraždou nebo se o ni dokonce pokusí.¹²

¹¹ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, 1995, s. 48 - 49

¹² KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*, 2005, s. 166

1.5 Druhy šikanování

Dle Fieldové existují čtyři hlavní typy šikany: škádlení, vylučování ze skupiny, fyzické napadání a obtěžování.

Škádlení

Jedná se o verbální násilí, které je nejnebezpečnější a často nejdéle probíhající forma šikany. Autorka zahrnuje mezi hlavní typy škádlení: nadávky, posměšky, slovní požadavky či hrozby, obtěžování po telefonu a na internetu.

Vylučování ze skupiny (ostrakismus)

Je založeno na společenské manipulaci a také odmítání jedince či jedinců. Cílem vyloučení je vytvořit skupinovou identitu, kdy ostatní členové vědí, že pokud budou oběť chránit, může přijít na řadu další. Mezi metody patří, že útočník předstírá přátelské chování k oběti. Mezi další projevy patří nevšímání si oběti, ukazování, civění, pošklebování, výsměch, šeptání si s ostatními, hroživé pohledy, vydírání a hrozby, očerňování ostatních, vyloučení dítěte ze skupiny vrstevníků, atd.

Fyzické napadání

Šikana spočívá v pravidelném napadání někoho, kdo je slabší. Může jít o přímou agresi, např. bití, kopání, plivání, nebo o nepřímé útoky, za použití gest, nárazek, pronásledování či ničení a schovávání věcí oběti. K tomuto typu šikany se dále řadí strkání, štípání, vrážení, bouchání, fackování, tahání za vlasy, krádeže učebnic, jídla z aktovky, poškozování oblečení, zavírání oběti ve skříni nebo ve třídě, strkání hlavy do záchodové mísy, sabotáž domácích úkolů, které oběť dělala na počítači.

Obtěžování

Tato forma zahrnuje opakované dotěrné otázky, prohlášení nebo útoky týkající se sexu, pohlaví, rasy, náboženství či národnosti. Patří sem dále napadání dítěte sexuálními gesty, nevhodné dotýkání na intimních místech, stahování kalhot oběti, nahlížení pod dveře toalety, poznámky o sexuální orientaci dítěte, používání zastrašujícího jazyka, nevíтанé sexuální nabídky a návrhy, pronásledování ve škole i mimo školu.¹³

Pro srovnání uvádí Michal Kolář tyto možné typy šikany:

- fyzickou agresi a používání zbraní

¹³ FIELDOVÁ, M. E. *Jak se bránit šikaně*, 2009, s. 26 - 29

- slovní agresi a zastrašování zbraněmi
- krádeže, ničení a manipulace s věcmi
- násilné a manipulativní příkazy
- zraňování izolací, oklikou a „uměleckými“ výtvary

Michal Kolář tedy uvádí členění typů šikany na:

1. **přímé a nepřímé** – agresor užije násilí sám či za sebe někoho pošle
2. **fyzické a verbální**
3. **aktivní a pasivní** – agresor buď přímo koná násilí, nebo jen brání oběti něco konat¹⁴

¹⁴ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, 2011, s. 32 - 37

2 PROTAGONISTÉ ŠIKANY

Do procesu šikany jsou kromě obětí a agresorů zainteresováni i jiní aktéři. Svůj význam zde hrají i osobnosti pedagogů, svědci šikany, rodiče zúčastněných (především obětí a agresorů) a neméně také instituce, kde k šikaně došlo.

Za nejvýznamnější rizikové faktory spouštějící šikanu můžeme považovat osobnostní charakteristiky jejich iniciátorů, obětí a jejich vzájemný vztah.

Existují však i jiné spouštěcí možnosti. Děje se tak například v rámci zaběhnutých tradic v učňovských internátech, dětských domovech, výchovných ústavech, věznicích a dříve i ve výkonu vojenské služby.

Tato kapitola nastíní popisy aktérů, typy a jejich zásadní vlastnosti.

2.1 Agresor

„Agresivní chování lze definovat jako porušení sociálních norem, omezující práva a poškozující živé bytosti či neživé objekty.“¹⁵

Jak agresora rozpoznat?

- Snaží se ovládat, rozkazovat a manipulovat s ostatními.
- Schopnost vcítění je minimální.
- Často šikanuje sourozence i rodiče.
- Jeho školní prospěch a chování se výrazně zhoršují.
- Stýká se s kamarády, kteří jsou zlomyslní.
- Odmítá odpovědnost za své chování a snaží se svalovat vinu na druhé.
- Někdy se chlubí tím, jak někoho šikanuje.
- Je povrchně milý – „podlézá“ učitelům a rodičům.
- Projevuje omezenou lítost.
- O svých mimoškolních aktivitách zpravidla nemluví.
- Získává předměty nebo peníze, u kterých nemůže doložit původ (získané krádeží či vydíráním).
- Dává velmi neupřímné a vyhýbavé odpovědi.
- Odmítá spolupracovat s rodiči a učiteli a podřídít se.

¹⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, 2004, s. 757

Jak se takový agresor chová?

- Má velmi tvrdý pohled, je chladný, útočný.
- Obličejové svaly jsou strnulé a velmi napjaté, nikoli uvolněné.
- Na ústech často vidíme pošklebky či nepříjemně stažené rty.
- Řeč těla je panovačná a výhružná, určitě ne klidná.
- Hlas, tón a slova jsou ponižující, urážlivé, agresivní, nikoli přátelské.
- Snaží se oběť i své okolí zmanipulovat do setrvalého stavu strachu.
- Vydírá oběť slovy či gesty.
- Své útoky má předem naplánované.
- K vybíjení vlastních negativních pocitů a řešení sporů používá agresí.
- Těší ho zneužívat svou moc, aby nad ostatními získal převahu.
- Je-li přistižen, reaguje velmi vztekle, agresivně, necítí smutek nad tím, že někomu ublížil.¹⁶

„Pro šikanující děti je typická touha dominovat, ovládat druhé, bezohledně se prosazovat. Ublížovat druhým je pro ně radostí.“¹⁷

Pro některé agresory je typické, že svou oběť hodnotí jako méněcennou bytost, pro kterou platí jiná pravidla. Na jedince není třeba brát ohled, protože toho není hoden. Postoj v sobě skrývá prvky obranného mechanismu, kde agresor přesouvá zodpovědnost na oběť : „Vždyť si o to říkal.“ – „Koledoval si o to.“ – *Neměl provokovat.*¹⁸

2.1.1 Typy agresorů

Michal Kolář zaznamenal výskyt tří hlavních typů agresorů – iniciátorů šikanování:

1. typ – hrubý, primitivní, impulzivní, má problémy s kázní a autoritou, může být také zapojen do trestné činnosti spolu s dalšími členy gangu.

Vnější forma šikanování – šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně, jeho cílem je získat si poslušnost zastrašováním

Specifika rodinné výchovy – častý výskyt agrese a brutality ze strany rodičů. Agresoři jako by násilí vraceli či napodobovali.

¹⁶ FIELDOVÁ, M. E. *Jak se bránit šikaně*, 2009, s. 39-40

¹⁷ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, 1995, s. 32

¹⁸ BENDL, P. *Prevence a řešení šikany ve škole*, 2003. s. 43-44

2. typ – velmi slušný, kultivovaný, má tendence k úzkostem, někdy může mít sadistické sklony v sexuálním životě.

Vnější forma šikanování – šikanuje cíleně a rafinovaně, většinou bez přítomnosti svědků.

Specifika rodinné výchovy – uplatnění důsledného a náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky.

3. typ – optimistický, se smyslem pro humor, má dobrodružnou povahu, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, oblíbený a vlivný

Vnější forma šikanování – šikanuje pro pobavení svého okolí a chce ukázat, že je velmi „zábavný“.

Specifika rodinné výchovy – nejsou nalezena žádná specifika, spíše obecně můžeme nalézt citovou subdeprivaci a absenci duchovních a mravních hodnot v rodině.¹⁹

2.2 Oběť

Zachytit charakteristiku oběti je mnohem obtížnější než zachycení charakteristiky agresora. Téměř v každé skupině se najde nějaká, byť i menší oběť. Ty se však od sebe navzájem mohou lišit. Obětí šikany se může stát bohužel jakékoliv dítě. Přesto na školách existují i typické oběti, které jsou opakovaně týrané.

Jak rozpoznat oběť?

- Oběť mívá červené, uslzené oči, které jsou ještě přimhouřené nebo vykulené, sklopené či odvrácené.
- Obličej mívá bledý nebo rudý, napjatý.
- Rty jsou sevřené či ústa otevřená.
- Hlava je svěšená, zrak odvrácený.
- Postoj bývá odtažitý nebo schoulený.
- Hlas je především kníkavý, rozzlobený, rozčilený, zdušený či chraptivý.
- Odhalené pocity: strach, hněv, nenávist, rozpaky, rozčilení, bolest.
- Nedělá nic, strne většinou v jedné poloze, odejde nebo oplácí.

¹⁹ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*, 2005, s. 86-87

Jak se stát obětí?

- Odhadneme zlomyslné dítě, ale myslíme si, že nám nemůže ublížit.
- Přehlízíme ze strany agresora náznaky, že nás chce otravovat či naštvat.
- Litujeme dítě, které má problémy a na oplátku šikanuje.
- Snažíme se zavděčit ostatním, aby nás mezi sebe přijali, ale staneme se tak více zranitelnými.
- Snažíme se připojit ke skupince, která o nás nejeví zájem.
- Staneme se bezmocnými, protože nevíme, co dělat.
- Nedokážeme se vyhnout nebezpečí a chránit se.
- Mrzí nás, když se nás někdo pokusil šikanovat, zvláště, když jsme nic nedělali.
- Raději vnitřně bojujeme a necháváme se zraňovat, než bychom žili normální život s přáteli.
- Ignorujeme pud sebezáchovy a vrháme se do boje, když není vhodná chvíle.
- Chováme se spíše jako oběť, ne jako válečník.²⁰

„Být obětí šikanování, to neznamená jenom snášet fyzickou bolest, snášet nadávky a urážky a denně se při cestě do školy trást strachy, co si na vás dneska zase vymyslí. Klesne vám sebevědomí a začnete sami o sobě pochybovat. Budete mít pocit, že děláte ostudu své rodině, a možná také začnete proklínat všechny ostatní za to, že vám nijak nepomáhají.“²¹

Také oběti šikany Kolář rozděluje pro praktické potřeby prevence do skupin:

1. oběti „slabé“ s tělesným a psychickým handicapem
2. oběti „silné“ a nahodilé
3. oběti „deviantní“ a nekonformní
4. šikanovaní žáci s životním scénářem oběti²²

²⁰ FIELDOVÁ, M. E. *Jak se bránit šikaně*, 2009, s. 43-44

²¹ GOLDMAN, J. *Jak si nenechat ublížit*, 1996, s. 95

²² KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*, 2005, s. 89

2.3 Šikana a rodiče

Když se dítě stane obětí šikany, rodiče si dříve či později položí otázku: „*Proč právě naše dítě, a ne jiné? Proč je fackovacím panákem ve třídě právě on nebo ona, a ne jiný žák?*“²³

Také i rodinné vztahy mohou děti vézt k tomu, že se stanou účastníky šikany. Hlavním problémem je to, že rodiče, ale i veřejnost vědí o šikaně málo a velmi ji podceňují. Škola by měla rodiče v rámci prevence šikany informovat. Ale pokud je škola v rámci prevence o problému neinformuje a nevyzývá je ke spolupráci, prostě na něj nemyslí, neuvažují o tom, že by se mohl týkat právě jejich dětí.

Rodiče agresorů se zpravidla ani nedovědí, že jejich dítě šikanuje jiné děti, protože se s tím doma nepochlubí. Když je škola o tomto prohřešku informuje, rodiče často dítě nelítostně seřezají. To ovšem agresivitu spíše podpoří, než oslabí. Mohou však také chování jejich dětí uvítat slovy, že se alespoň s ostrými lokty ve světě neztratí.

Vůči kritice školy bývají arogantní, na obhajobu dítěte uvedou bez skrupulí cokoli, o čem si myslí, že by mohlo zapůsobit. Tímto se vlastně stávají nepřímými účastníky šikany.

Rodiče obětí se o šikaně dovědí častěji než rodiče agresorů, protože některé děti se doma svěří se svým trápením, nebo jsou příznaky šikany tak zřejmé, že se rodiče dovtipí, oč jde. Děti často prosí rodiče, aby nezasahovali a škole nic neoznámili. Rodiče jim bohužel často vyhoví. Buďto nevěří, že učitelé jsou ochotni a hlavně schopni účinně zasáhnout na ochranu jejich dítěte, a dokonce se bojí, že svou stížností školu pohněvají, a nebo se domnívají, že šikana patří k dětství, že je to něco, co se musí vytrpět. Někdy utvrdí dítě v tom, že se nemá bránit, aby agresory ještě více nerozzuřilo. Ve své bezradnosti mohou rodiče obvinít dítě, že si za to může samo a žádat od něho, aby si „to samo vyřídilo“. Pokud je to nad síly dítěte, prohloubí se tím jen jeho pocit nedostatečnosti a navíc zůstává se svou úzkostí a bezradností samo.²⁴

2.4 Pedagog

Pedagogové zaujímají vůči šikaně většinou vyhýbavý postoj, jsou pasivní a nechávají děti, aby si řešily problémy mezi sebou. Ohrazují se tím, že pokud by

²³ BOURCET, S., GRAVILLONOVÁ, I. *Šikana ve škole, na ulici, doma*, 2006, s. 20

²⁴ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, 1995, s. 42 - 43

zakročili, i tak bude šikana nadále existovat. Říčan upozorňuje na to, že pokud by pedagogové žáky přesvědčili, že se o šikanu zajímají, odsuzují ji, mělo by to pro žáky velký morální význam. Velkou chybou ze strany pedagogů je, že se často věnují jen šikaně viditelné, u které dochází ke zraněním a hmotným škodám.

Bohužel velká část pedagogů šikanu ignoruje. Mnohdy se za tím skrývá jejich neschopnost vyřešit jednotlivé případy šikany a často jim k tomu chybí i odborná příprava a podmínky.²⁵

²⁵ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, 1995, s. 40 - 43

3 ŠIKANA VE ŠKOLE

Šikana se vyskytuje v nejrůznějších typech kolektivu – ve škole, na vojně, ve výchovných ústavech, ve věznicích. My se více zaměříme na školní šikanu.

Šikana ve školním prostředí patří mezi nejstarší, nejčastější a nejznámější ze všech forem. Škola je zkrátka vhodným a přirozeným prostředím pro zrod a trvání šikany. Přispívá k tomu hlavně fakt, že se ve škole setkávají děti ze všech společenských vrstev, různého nadání, věku a pohlaví.

K šikaně může docházet již cestou do školy. Dále k ní dochází před školou, ve škole, ale i cestou ze školy. V budově školy dochází k šikanování před začátkem první vyučovací hodiny, o přestávkách a často i při vyučování. Místy, kde se šikana často projevuje v budově, jsou nejčastěji šatny, WC, skrytá zákoutí chodeb, kam nedohlédne oko učitele vykonávajícího dozor, jídelna, školní pozemek.

Mnoho dětí denně přichází do školy se strachem z ústrku, z posměchu a ponižování, z nadávek či pomluv, z bití, fyzického násilí a z dalších nepříznivých projevů a činů. Tyto děti se často vrací ze školy s poničenými sešity a učebnicemi, s poškozenými školními potřebami, s potřhaným oděvem a rodičům nevěrohodnými výmluvami zdůvodňují modřiny, škrábance, ztracené či chybějící peníze.

Škola je místem, kde by se děti měly cítit v pohodě a v bezpečí. Nachází se mezi lidmi, kteří je znají, a s dospělými, kteří jsou místy sice protivní, ale na dětech jim záleží a mají s nimi jen ty nejlepší úmysly. Zásadní je to, abychom problémy řešily hned od začátku, aby děti chodily do školy beze strachu, že se jim něco hrozného stane.

Šikana na školách zůstane jedním z nejvýznamnějších problémů i do budoucna. S tímto jevem se budou školy potýkat i v nových formách. Vzhledem k vývoji společnosti, kde se klade důraz na úspěch jednotlivce, se dá očekávat i zvýšení agrese vůči těm slabším a méně úspěšným žákům škol. Školy s tím musí počítat, umět se přizpůsobit a problémům předcházet. *„Každá škola, která nemá systematický program pro šikanování a tvrdí, že v ní mezi žáky k šikanování nedochází, problém zlehčuje a vyhýbá se jeho řešení.“*²⁶

²⁶ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*, 2005, s. 20

3.1 Role školy

Evelyn M. Fieldová charakterizuje takzvané „tři opičky“, které symbolizují „Nevidím zlo, neslyším zlo, nemluvím zlo“. Tyto metafory vystihují přístup škol k šikaně.

Nevidím zlo – nedělám nic

Šikana má v mnoha školách velkou tradici. Její projevy bývají daleko závažnější ve školských zařízeních, kde šikanu omlouvají, tolerují, popírají nebo proti ní nic nepodnikají. Tyto školy umožňují diskriminaci. Velkou roli zde hrají i kulturní postoje, podle kterých mají muži být drsní a žalují jenom „slaboši“ a „bábovky“. Oproti tomu ty, kteří se sami neubrání, považují ostatní za „měkké“ a „zbabělé“.

Agresori se projevují mimo dohled učitelů a často jim i „podlézají“, aby je ošálili. Učitelé tak ztrácí přehled o skutečném stavu věci. Agresori toho využívají, protože vědí, že jim vše projde. Když se svědkům nedostane ochrany a proti šikaně se nic nepodniká, děti postupně přestanou šikanu hlásit.

Šikana se tak může rozšířit do všech směrů. Mohou šikanu používat kdekoliv a kdykoliv.

Neslyším zlo – povrchní snahy

Školy mívají někdy vypracovaný školní program proti šikaně a také čas od času pozvou nějakého odborníka, aby studentům osvětlil problematiku šikany. Chybí zde ale vypracovaná celoškolní strategie, takže se škola například soustředí jen na úroveň jednoho ročníku a ostatní pomíjí.

Některé školy se raději pojmu šikana vyhýbají, protože se bojí negativních dopadů. Školy maskují svoje programy a strategie pod názvy jako např. „budování odolnosti a sociálních schopností“, což někdy zastírá základní informace o šikaně jako o společenském problému.

Nemluvím zlo – konzistentní, účinná opatření k omezení šikany

Školy si uvědomují, že situace ohledně šikany vyžaduje nepolevující bdělost a spolupráci mezi učitelským sborem, žáky, rodiči a okolím (policií, médií). Škola vychází ze strategií a programů a snaží se vytvořit prostředí, ve kterém je každý jednotlivec uznáván a jedná se s ním s respektem. Zohledňuje se bezpečnost, rovnost

a rozmanitost. Škola dává rodinám signál, že šikana je nepřijatelná. Své programy proti šikaně neustále vyhodnocuje, sleduje a upravuje.²⁷

3.2 Vývojová stádia šikanování

Šikanování se postupně stává kolektivní zábavou a nabaluje na sebe další a další aktéry. Šikana se stále vyvíjí, nátlak agresorů se stupňuje. V zárodcích se jedná o „maličkosti“, které se ale bohužel mohou zvrtnout v závažné formy šikanování.

Pro pochopení fenoménu šikanování je důležité si uvědomit, že se jedná o onemocnění celé skupiny.

Michal Kolář strukturuje vývoj tohoto onemocnění skupiny do pěti stadií. Vztahy, ke kterým dochází při šikaně, mají svou vnitřní dynamiku a svůj zákonitý vývoj. Nákaza vztahů směřuje od zárodečné podoby, tzv. ostrakismu k nejvyššímu pátému stupni systémového ničení pozitivních vztahů mezi členy skupiny.

Pro pochopení problematiky šikany je důležité pochopit jaká jsou stadia vzniku. Michal Kolář uvádí tyto:

3.2.1 První stádium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „legrácky“. Tohle jednání je zárodkem pro šikanování a je riziko, že se bude dále vyvíjet. Je tedy zárodečnou podobou šikanování.

3.2.2 Druhé stádium: fyzická agrese a přitvrzování manipulace

Ostrakismus může přerůst do dalšího stadia. V náročných situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci instinktivně sloužit jako jeho ventil. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity (např. z písemné práce). Školní docházka je pro ně otravná. V manipulaci přitvrzují a přidávají další, teď již fyzickou agresi.

²⁷ FIELDOVÁ, M. E. *Jak se bránit šikaně*, 2009, s. 51 - 53

3.2.3 Třetí stádium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Skupina si vytvoří tzv. „úderné jádro“ – skupinu agresorů. Tito šířitelé začnou spolupracovat a plánovitě, tedy nikoliv náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. Na začátku se stávají oběťmi ti, kteří jsou již osvědčeni jako vhodné objekty, ti „nejslabší“.

3.2.4 Čtvrté stádium: většina přijímá normy agresorů

Normy agresorů jsou přijaty a stanou se nepsaným zákonem, téměř nikdo se jim nedokáže postavit. Členové skupiny se jakýmsi způsobem identifikují s vůdci. I mírní a ukáznění žáci se začínají chovat krutě, jejich účast je aktivní a pocity při tom mají uspokojující.

3.2.5 Páté stádium: totalita neboli dokonalá šikana

V tomto případě už všichni členové třídy přijímají násilí jako normu. Šikanování se stává skupinovým programem. Dalo by se říci, že nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které autor pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Otrokáři mají všechna práva, otroci nemají právo vůbec.²⁸

²⁸ KOLÁŘ, M. *Skrýlý svět šikanování ve školách*, 1997, s. 31-36

3.3 Pomoc při šikaně

V této kapitole bych chtěla shrnout, jak postupovat při vyšetřování šikany. Co by měl vyšetřovatel dělat, když se rozhodne šetřit šikanu? „*Jeho prvním úkolem je odhadnout, jak je tato nemoc vztahů daleko, zda se nachází v počátečním nebo v pokročilém stadiu a podle toho jednat*“²⁹, vysvětluje Michal Kolář. Pokročilá stadia by měli řešit pouze specialisté na problematiku násilí a šikanování ve spolupráci s dalšími odborníky.

Michal Kolář sestavil scénář jedenácti kroků, které vedou k vyšetření obyčejných počátečních šikan.

1. Odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany

Prvně musíme odhadnout, jak je šikana rozvinuta a jakou má formu. Tato část se naplňuje především prostřednictvím rozhovoru s informátory a oběťmi.

2. Rozhovor s informátory a oběťmi

Hovoříme s těmi, kteří na šikanování upozornili (kamarád, pedagog, rodič). Ihned poté následuje rozhovor s oběťmi.

Často na šikanu upozorní sami rodiče. Pedagogové by neměli zpochybňovat jejich výpovědi a vyjadřovat k nim nedůvěru. Je dobré se s rodiči domluvit na spolupráci, ubezpečit je, že pomůžeme, a naznačit další kroky. O rozhovoru s obětí nesmí vědět ostatní žáci. Je třeba ji ochránit před možnou pomstou agresorů.

3. Nalezení vhodných svědků

V tomto kroku si vytipujeme členy skupiny, kteří jsou schopni pravdivě vypovídat. Vybereme žáky, kteří s obětí sympatizují, kamarádí s ní a neodmítají ji. Musí to být žáci, kteří nejsou závislí na agresorech, kteří nepřijímají normy šikanování.

4. Individuální rozhovory se svědky

Je velmi důležité, aby o rozhovorech se svědky nevěděli ostatní žáci. Můžeme s nimi mluvit například po vyučování.

²⁹ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*, 1997, s. 90

Pokud si zvolíme vhodnou taktiku rozhovoru, můžeme se dozvědět mnoho informací.

Pokud se vyskytnou nějaké těžkosti, lze uskutečnit doplňující rozhovory nebo konfrontaci dvou svědků.

Velkou chybou je společné vyšetřování svědků a agresorů.

5. Ochrana oběti

Šikanované dítě je třeba chránit. Jedná se o zvýšený dozor, zorganizování bezpečných příchodů a odchodů ze školy. Ve velmi závažných případech je možné, aby oběť zůstala doma.

6. Předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru

a) Rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření) – pokud nebylo násilí moc vážné, potom uvažujeme o možnosti aplikace metody usmíření. Znovu mluvíme s agresory a zjišťujeme, zda je tato metoda vhodná.

b) Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi (směřování k metodě vnějšího nátlaku) – na rozhovor s agresory musíme být dobře připraveni. Setkání slouží k tomu, abychom agresory okamžitě zastavili a ochránili oběti. Použijeme tzv. princip „přitlačení ke zdi“. Abychom předešli komplikacím s rodiči, je rozhovor s agresory velmi důležitý. Získáme tím pádný důkaz a donutíme útočníky sepsat a podepsat svou výpověď.

7. Realizace vhodné metody

a) metoda usmíření – pokud je vhodná, neváháme ji použít.

b) metoda vnějšího nátlaku – je to nejpřístupnější způsob, jak zastavit šikanu. Setkávají se pedagogové a žáci – agresori a jejich rodiče. Rozhoduje se o výchovných opatřeních.

8. Třídní hodina

a) efekt metody usmíření – pokud jsme zvolili tuto taktiku, uděláme na závěr třídní setkání, abychom posoudili společné úsilí.

b) oznámení o potrestání agresorů – pokud jsme zvolili metodu vnějšího nátlaku, musíme celou třídu informovat o potrestání útočníků.

9. Rozhovor s rodiči oběti

Velmi důležité je setkání s rodiči oběti. Úkolem je rodiče informovat o zjištěních a závěrech, ke kterým došli, a případně se domluvit na dalších opatřeních.

10. Třídní schůzka

Je potřeba rodiče informovat, že se ve třídě vyskytla šikana, kterou škola řešila. Stačí podat informaci na třídní schůzce. Pokud se jedná o šikanu pokročilou, musí se svolat schůzka mimořádná.

11. Práce s celou třídou

I když už je šikana vyšetřena, je velmi důležité stále pracovat s celou třídou.

Šikana je problém trvalý, a proto bychom měli ve školách budovat kamarádské a bezpečné vztahy. Můžeme požádat o spolupráci profesionály z některých zařízení – jako např. pedagogicko – psychologické poradny a střediska výchovné péče.³⁰

³⁰ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, 2011, s. 179 - 184

4 PREVENCE ŠIKANY

„Prevence šikany je na místě jak tam, kde k ní dosud nedochází, resp. kde nebyla upozorována, tak i tam, kde k ní prokazatelně došlo, kde byla uplatněna opatření k bezprostřední nápravě a kde jde nyní o odstranění hlubších příčin o to, aby se problémy neopakovaly.“³¹

M. Kolář považuje za základní preventivní postupy proti šikanování:

- 1) *první pomoc*
- 2) *minimální celkovou léčbu celé skupiny*
- 3) *pedagogickou komunitu*
- 4) *systémovou prevenci školních šikan³²*

Tyto metody jsou seřazeny od jednodušších až po ty nejsložitější. Tvoří smysluplný celek, který ukazuje cestu k zastavení epidemie šikany na našich školách. Přitom ale nejjednodušší a nejlevnější metodou, jak předejít šikaně, je zabývat se prevencí, hned když se objeví.

V případě šikany se můžeme bavit o prevenci primární a sekundární. *„Primární prevencí rozumíme veškeré konkrétní aktivity realizované s cílem předejít problémům a následkům spojeným se sociálně patologickými jevy, případně minimalizovat jejich dopad a zamezit jejich rozšíření.“³³*

Bendl uvádí, že *„sekundární prevence nastupuje v okamžiku, kdy primární prevence nezabránila projevům šikany. Jejím cílem by mělo být zabránění opakovaného výskytu šikany.“³⁴*

Nebezpečí šikany můžeme snížit především uplatňováním některých zásad, které všeobecně prospívají dětskému duševnímu a mravnímu vývoji a pomáhají vytvářet dobré vztahy v rodině i ve škole. Myslím si, že v současnosti jsou tyto zásady ve školách velmi zanedbávány, a proto bych chtěla některé z nich v této práci připomenout.

Podpora autority učitele

Zvýšení, obnovení autority učitele a školy jako celku je nezbytnou podmínkou toho, aby škola řádně plnila své poslání a hlavně, aby se vypořádala se šikanou. Dokud

³¹ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, 1995, s. 71

³² KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*, 2005, s. 105

³³ JEDLIČKA, R., KOŤA, J. *Aktuální problémy výchovy*, 1998, s. 94

³⁴ BENDL, P. *Prevence a řešení šikany ve škole*, 2003, s. 94

si učitel musí nechat líbit od žáků urážky a musí být rád, že nedostane facku, lze těžko mluvit o tom, jak má chránit slušné děti před rváči, oběti před agresory.

Jedno opatření ke zvýšení autority školy je plně v moci ředitele. Ten se může za své učitele důsledně stavět a jejich autoritu podporovat za všech okolností. Pravidlo, které platí: Lepší je špatná autorita než žádná autorita!

Ideová výchova

Ideová výchova je stavěná na tom, že dětem vštepujeme základní hodnoty (například úcty ke každé lidské bytosti, solidaritu, soucit, obětavost, čest atd.). Ideová výchova je velmi důležitá pro prevenci, aby byla schopna zabránit šikaně mezi dětmi.

Pro prevenci šikany je velmi významná myšlenka úcty ke každé lidské bytosti (nebo i ke každému živému tvoru a k přírodě). Myslím si, že v dnešní době upadají v zapomenutí pojmy jako čest a svědomí.

Jednou z technik ideové výchovy je vypracování „Charty třídy“. Technika spočívá v tom, že pedagog diskutuje s dětmi na téma, jak by se měl chovat učitel k žákům, žáci k učiteli a žáci k sobě navzájem. Děti přitom samy formulují stručné zásady, jimiž by se toto chování mělo řídit. Pedagog se zejména snaží, aby formulované zásady byly pozitivní a aby nespočívaly jen v zákazech. Pokud jde o šikanu, snaží se pedagog, aby děti samy dospěly k formulaci – silný chrání slabého nebo aspoň žáci si navzájem pomáhají.

Ochrana dětí před vlivem mediálního násilí a pornografie

Škodlivost násilí v běžných akčních filmech pro dětský psychický a mravní vývoj je dávno vědecky prokázána stejně bezpečně jako škodlivost cigaret pro lidský organismus. Bohužel obchod s mediálním násilím je neobyčejně výnosný a jeho rozšíření stále stoupá.

Mediální násilí často svádí k přímému napodobování. Některé děti působením takové podívané inklinují k agresi, jiné k vystupňovanému strachu z agrese, k úzkostnosti.

Jak mediální násilí, tak pornografie snižují citlivost dětí ke kultuře, oslabují smysl pro kázeň a řád, pro hodnotné a čisté lidské vztahy a pro duchovní dimenzi života.

Měli bychom vést děti k tomu, aby užívaly média všeho druhu v rozumné míře a rozumným způsobem. Výchova k inteligentnímu a kritickému diváctví je dnes jednou z nejdůležitějších pedagogických disciplin.

Posílení demokracie ve třídě a ve škole

Výchova dětí k demokracii není jen záležitostí výuky ve speciálním předmětu, ale především jde o styl jednání učitele s dětmi a s jejich rodiči.

Hlavní zásady:

1. *Ptát se dětí na jejich názory a přání*, diskutovat s nimi, naslouchat jim. Mají-li děti pravdu, být připraven uznat vlastní chybu a podle potřeby se jim omluvit.
2. *Dávat dětské skupině, zvláště třídě, možnost volby*, kam se pojedete na výlet, jakou hru si zahrají atd..
3. *Pěstovat žákovskou samosprávu* v rámci školy i jednotlivých tříd. Vyhledávat příležitosti, kdy se může tato samospráva uplatnit, aby se děti učily vstupovat do role autority a jednat jako zástupci skupiny s vyšší autoritou, která se s nimi radí a povzbuzuje jejich iniciativu.
4. *Otevřeně informovat rodiče o problémech školy i o nepříjemných událostech, o chybách, ke kterým došlo*. To je cesta k důvěře. O nebezpečí šikany mají být rodiče informováni co nejdříve, nejlépe při nástupu dětí do prvního ročníku.
5. *Umožnit rodičům co nejčastější přístup do školy*.
6. *Podněcovat aktivitu rodičovské organizace na škole*, dávat jí k dispozici co nejvíce informací, radit se s ní o důležitých rozhodnutích, žádat ji o pomoc a přenášet na ni co nejvíce zodpovědnosti.

Princip kooperace ve výchově

Velmi dobrou prevencí šikany je uplatňování kooperace mezi dětmi při všech školních činnostech, které k ní dávají příležitost. Aby se snižovalo riziko šikany, především ve třídě, je důležité cílevědomé využívání kooperace k vytváření dobrých vztahů mezi dětmi.

Základní myšlenka kooperace je velmi snadná. Hlavně podporovat zapojení outsiderů do skupinových aktivit, dát jim příležitost být platnými členy týmu, a tak jim pomoci získat respekt třídy i vyšší sebeúctu, učit potencionální agresory i oběti šikany

sociálním dovednostem, které usnadní agresorům jinou než agresivní interakci a obětem umožní vyhybat se nebezpečným situacím, nebo z nich unikat.

Dozor ve škole

Dozor dospělých nad žáky je jednoduchým, ale účinným preventivním prostředkem proti šikaně. Čím více pedagogů nebo jiných dospělých je na chodbách během přestávek, v jídelně apod., tím méně příležitostí mají agresori k šikaně. Také hodně záleží na technice dozoru. Pokud bude učitel stát jen v rohu chodby a ani se nepodívá do tříd, může se právě ve třídách dít cokoli.³⁵

4.1 Schéma prevence školní šikany

Jde o vybudování ucelené ochrany dětí a dospívajících před týráním spolužáků. Následující schéma ukazuje, jak by měla taková prevence vypadat.

Model ucelené pomoci má sedm vrstev:

- 1. Pedagogická komunita, která posiluje imunitu školních skupin a celých škol proti onemocnění šikanováním.*
- 2. Specifický program proti šikanování jako dílčí součást školní komunity, který dokáže případné onemocnění brzy detekovat a účinně léčit.*
- 3. Odborné služby resortu školství, tvořené pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně-pedagogickými centry, diagnostickými ústavy apod., jejichž úkolem je umět řešit pokročilé šikany a vůbec poskytnout servis v oblasti prevence šikanování.*
- 4. Spolupráce škol s odborníky z jiných resortů a nestátními organizacemi zabývajícími se prevencí šikanování. Patří sem například spolupráce s kriminalisty pro mládež, sociálními kurátory, dětskými psychiatry.*
- 5. Pomoc a podpora ministerstva a krajských úřadů školám při vytváření prevence šikanování.*
- 6. Kontrola škol ze strany České školní inspekce, ministerstva školství a krajských úřadů, jak jsou připraveny chránit žáky před šikanováním.*

³⁵ ŘÍČAN, P. Agresivita a šikana mezi dětmi, 1995, s. 71 - 87

7. *Monitorování situace a zabezpečování ochrany práv dětí nevládními organizacemi, jako je například Amnesty International v ČR, Občanské sdružení proti šikanování apod..*³⁶

4.2 Užitečné kontakty

V této kapitole bych chtěla napsat o třech institucích, které se zabývají problematikou šikany. Jsou to: Občanské sdružení proti šikanování, Sdružení Linka bezpečí a Nadace Naše dítě.

Občanské sdružení proti šikanování

Občanské sdružení proti šikaně vzniklo z iniciativy rodičů dětí postižených šikanou. Narazili totiž při hledání pomoci na bariéru nezájmu, nepochopení a arogance. Sdružení má za cíl nejen pomoci v jednotlivých případech ostatním postiženým, ale usiluje i o celkovou změnu přístupu k problematice šikany a postoje institucí k jejímu řešení. Spolupracuje s odborníky na problematiku šikanování v oblasti pedagogicko-psychologické a právní. Podrobnější informace je možno získat na kontaktní adrese:

Občanské sdružení proti šikaně

Vachkova 630

104 00, Praha 10

Telefon 608 255 080

e-mail: sikana@sikana.cz

www.sikana.cz³⁷

Sdružení Linka bezpečí

Sdružení bylo založeno za účelem pomoci dětem a mladým lidem nejen v jejich obtížných životních situacích, ale i při jejich každodenních starostech a problémech. Sdružení je akreditováno v rámci systému sociálně-právní ochrany dětí v České republice. Sdružení je dále členem celosvětové asociace dětských linek důvěry Child Helpline International.

³⁶ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*, 2001, s. 198

³⁷ Občanské sdružení proti šikaně [online]. [cit. 2012-02-03]. Dostupné z <<http://www.sikana.cz/index.html>>

Linka bezpečí

Posláním Linky bezpečí je poskytovat telefonickou krizovou pomoc a poradenství dětem a mladistvým, kteří se nacházejí v tíživé životní situaci takového rozměru, že ji nemohou nebo nedokáží zvládnout vlastními silami.

Hleď pomoci?! Zavolej na číslo Linky bezpečí: 800 155 155

e-mail: lb@linkabezpeci.cz

www.linkabezpeci.cz

Linka vzkaz domů

Linka slouží především dětem a mladým lidem, které situace v rodině, ve škole nebo v ústavním zařízení donutí k útěku, nebo těm, kteří o tomto kroku prozatím jen uvažují. Dovolání se mohou zdarma ze všech pevných linek z celé České republiky, z mobilních telefonů je služba zpoplatněna podle tarifu jednotlivých operátorů.

Bezplatná linka z pevné sítě 800 111 113, z mobilu 724 727 777

www.vzkazdomu.cz

Rodičovská linka

Rodičovská linka poskytuje telefonickou krizovou intervenci a poradenství především rodičům, prarodičům a ostatním členům rodiny z celé České republiky. Nabízí jim pomoc v krizové situaci, která se týká jejich dětí. V případě problémů v rodinných vztazích zajišťuje služby v podobě výchovného, rodinného a sociálně-právního poradenství. Zároveň nabízí výchovné poradenství pro pedagogy mateřských, základních a středních škol. Své služby poskytuje výhradně po telefonu a ctí zásadu anonymity klienta - pokud klienti sami nechtějí, nemusejí sdělovat své osobní údaje.

Rodičovská linka 283 852 222.³⁸

Nadace Naše dítě

Posláním a cílem nadace je pomoc týraným, zneužívaným, handicapovaným, ohroženým a opuštěným dětem. Nadace Naše dítě se snaží dlouhodobě pomáhat především formou přímé finanční podpory, osvětové činnosti a prosazováním legislativních úprav směřujících k zlepšení systému ochrany dětí.

³⁸ Linka bezpečí [online]. [cit. 2012-02-03]. Dostupné z <http://www.linkabezpeci.cz/webmagazine/subcategories.asp?idk=213>

Nadace Naše dítě

Ústavní 91/95

181 21, Praha 8

www.nasedite.cz³⁹

Mezi další instituce, na které se můžeme obrátit jsou: Bílý kruh bezpečí - Sdružení pro pomoc obětem trestné činnosti a jejich blízkým, internetové poradny, střediska výchovné péče, pedagogicko – psychologické poradny, diagnostické ústavy, Česká školní inspekce, Policie ČR.

³⁹ Nadace Naše dítě [online]. [cit. 2012-02-03]. Dostupné z <<http://www.nasedite.cz/webmagazine/home.asp?idk=175>>

5 PRAKTICKÁ ČÁST

5.1 Cíl práce

Za cíl své práce jsem si stanovila zmapovat současnou situaci šikany na vybraných základních a středních školách v Plzeňském kraji. Cílem je zmapovat souvislosti šikany. Zaměřím se také na porovnání různých aspektů šikany na dvou rozdílných stupních i typech škol.

5.2 Předpoklady

1. Lze předpokládat, že většina žáků základních i středních škol ví, co je šikana a dokážou identifikovat její znaky.
2. Lze předpokládat, že se šikana vyskytuje více u chlapců než u dívek.
3. Lze předpokládat, že většina respondentů bude označovat realizovanou školní prevenci jako nedostatečnou.

5.3 Metodika

Pro sběr údajů jsme zvolili metodu dotazníku. Průběh použití dotazníkové techniky v terénu byl anonymní. Je to metoda upřímnější a spolehlivější.

Dotazník obsahuje 17 otázek, písemný úvod a instruktáž, jak dotazník vyplňovat. V dotazníku byly použity zejména otázky polozavřené, ale i otevřené a uzavřené.

Vyhodnocení dotazníkových odpovědí je udáváno v tabulkách a pro lepší názornost i v grafech. Výsledky jsou pod grafy krátce okomentovány.

Sběr údajů byl uskutečněn v lednu 2012 na základních a středních školách v Plzeňském kraji. Výzkumu se zúčastnilo 108 respondentů z celkových 120 oslovených. Dotazníky byly zadávány přímo autorkou, případně pověřenou osobou, která byla seznámena se zněním otázek a instrukcemi k vyplnění. Před vyplňováním byli žáci krátce srozuměni s obsahem a ubezpečeni, že dotazník je anonymní. Pokud žáci něčemu nerozuměli, byla jim otázka znovu přečtena a vysvětlena.

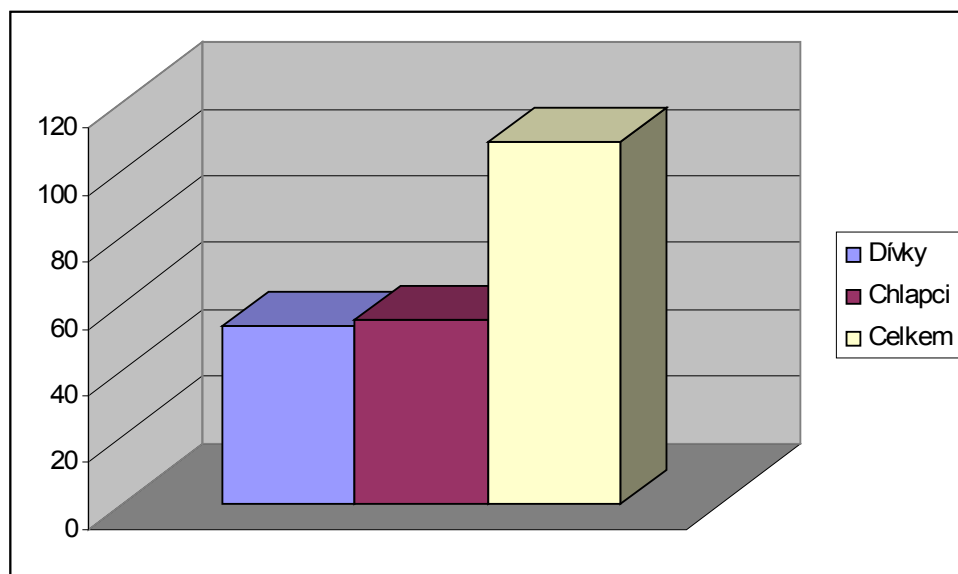
5.4 Vyhodnocení jednotlivých otázek a jejich analýza

Otázka č. 1: Jsi: chlapec x dívka

Tab. č. 1: Pohlaví respondentů

Dívky	53	49 %
Chlapci	55	51 %
Celkem	108	100 %

Graf č. 1: Struktura vzorku respondentů dle pohlaví

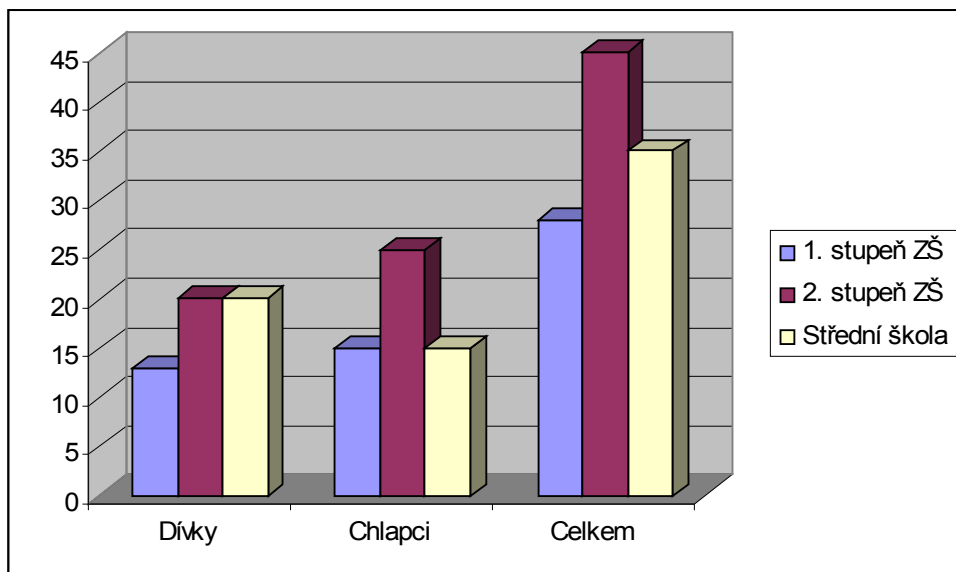

Otázka č. 2: Navštěvuješ: 1. stupeň základní školy x 2. stupeň základní školy x střední školu

Tab. č. 2: Rozdělení respondentů dle navštěvované školy

	Dívky	Chlapci	Celkem	%
1. stupeň ZŠ	13	15	28	26 %
2. stupeň ZŠ	20	25	45	42 %
Střední škola	20	15	35	32 %

Graf č. 2: Struktura vzorku respondentů dle navštěvované školy

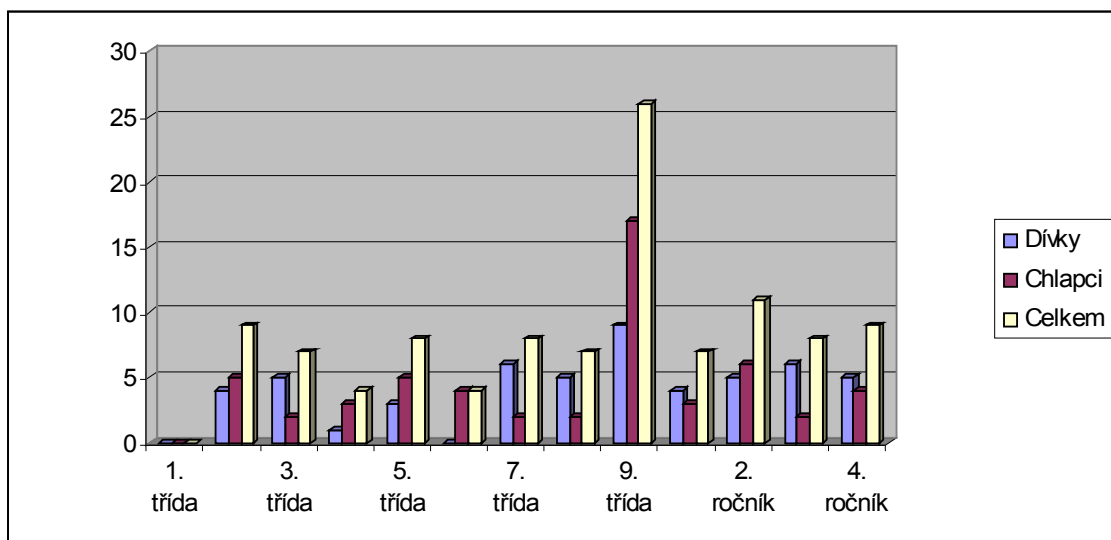
Otázka č. 3: Chodíš do třídy

Tab. č. 3: Respondenti dle navštěvované třídy

Základní a střední škola

	Dívky	Chlapci	Celkem
1. třída	0	0	0
2. třída	4	5	9
3. třída	5	2	7
4. třída	1	3	4
5. třída	3	5	8
6. třída	0	4	4
7. třída	6	2	8
8. třída	5	2	7
9. třída	9	17	26
1. ročník	4	3	7
2. ročník	5	6	11
3. ročník	6	2	8
4. ročník	5	4	9

Graf. č. 3: Struktura respondentů dle navštěvované třídy

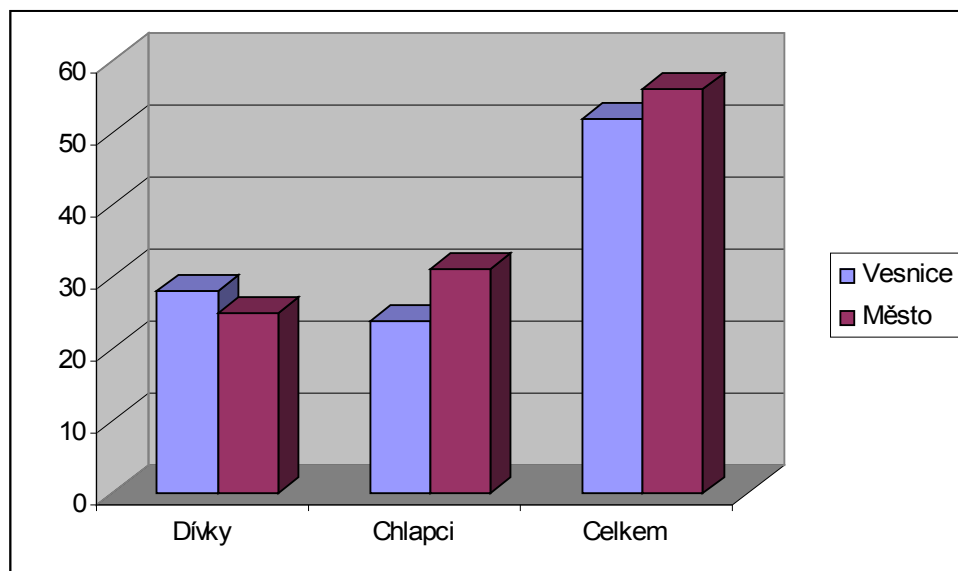

Otázka č. 4: Bydliště: na vesnici x ve městě

Tab. č. 4: Bydliště respondentů

	Dívky	Chlapci	Celkem	%
Vesnice	28	24	52	48 %
Město	25	31	56	52 %

Graf č. 4: Struktura vzorku respondentů dle bydliště

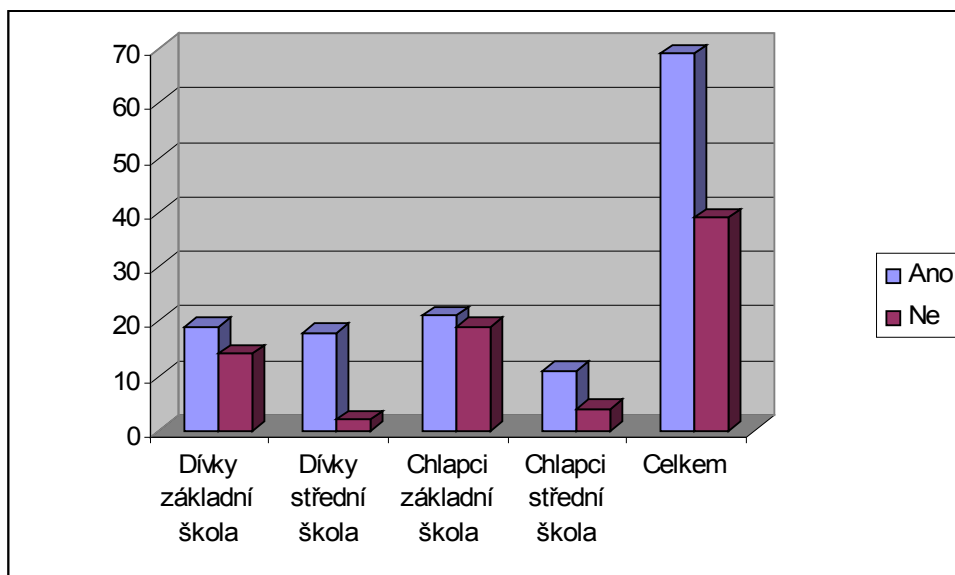

Otázka č. 5: Dokážeš vyjádřit, co znamená slovo šikana? Pokud ano, vysvětli.

Tab. č.5: Respondenti a jejich schopnost vyjádřit slovo šikana

	Dívky základní škola	Dívky střední škola	Chlapci základní škola	Chlapci střední škola	Celkem
Ano	19	18	21	11	69
Ne	14	2	19	4	39

Graf č. 5: Struktura vzorku respondentů dle vysvětlení správného významu slova šikana

Tato otázka byla otevřená, aby se zjistilo, jestli žáci dokáží samostatně zformulovat, co si pod pojmem šikana představují a co pro ně toto slovo znamená.

Na základě výsledků je zřejmé, že žáci šikanu dokáží popsat a mají o ní povědomí. 69 respondentů – tedy 64 % z celkového souboru uvedlo, že šikanu dokáží vysvětlit. 39 (36 % ze souboru) žáků odpovědělo, že neví, jak tento pojem vyjádřit.

Respondenti vždy uvedli podstatu tohoto jednání (např. je to násilí páchané na mladším či fyzicky slabším jedinci, jedná se o fyzické či psychické násilí apod.).

Na tuto otázku neznalo odpověď více chlapců (23) než dívek (16), což můžeme přičítat menší snaze chlapců chtít se vyjádřit nebo také tomu, že šikanu sami nepocítují nebo pro ně není důležitá.

Na 1. stupni základní školy převažovaly odpovědi, že nedokáží vyjádřit, co šikana znamená. Na 2. stupni základní školy a na středních školách převážně vědí, co se vyskytuje pod pojmem šikana.

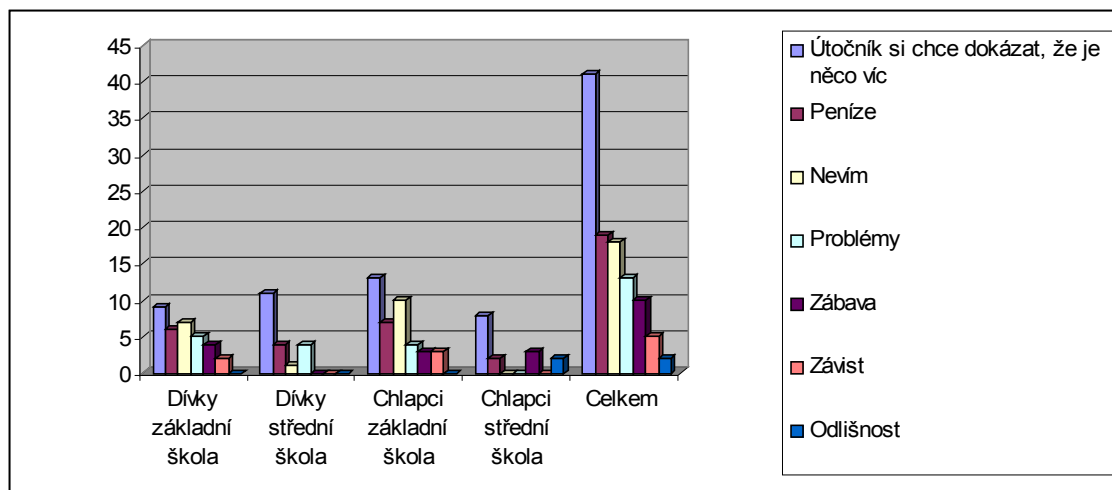
Otázka č. 6: Jaké jsou podle tebe „důvody“ k tomu, aby někdo někoho šikanoval?

(Pokud uvádíš více možností, podtrhni tu, kterou považuješ za nejčastější „důvod“.)

Tab. č. 6: Důvody k šikanování

	Dívky základní škola	Dívky střední škola	Chlapci základní škola	Chlapci střední škola	Celkem
Útočník si chce dokázat, že je něco víc	9	11	13	8	41
Peníze	6	4	7	2	19
Nevím	7	1	10	0	18
Problémy	5	4	4	0	13
Zábava	4	0	3	3	10
Závist	2	0	3	0	5
Odlišnost	0	0	0	2	2

Graf č. 6: Struktura vzorku respondentů dle různých důvodů k šikanování

Důvody, proč někdo někoho šikanoval, byly různorodé a většina respondentů jich zpravidla uvedla několik. Do tabulky i grafu byly zahrnuty jen nejfrekventovanější odpovědi. Mezi ně například patří útočnickovo dokazování si, že je něco víc (v dotaznících popsáno také jako „machrování“).

18 žáků si nedovede vysvětlit, z jakého důvodu se šikana vyskytuje. To spíše nevěděli žáci na 1. stupních základních škol.

Jako další důvody, proč šikana existuje, jsou uváděny zábava, potřeba získat peníze, problémy (např. doma, ve škole), závist a také odlišnost.

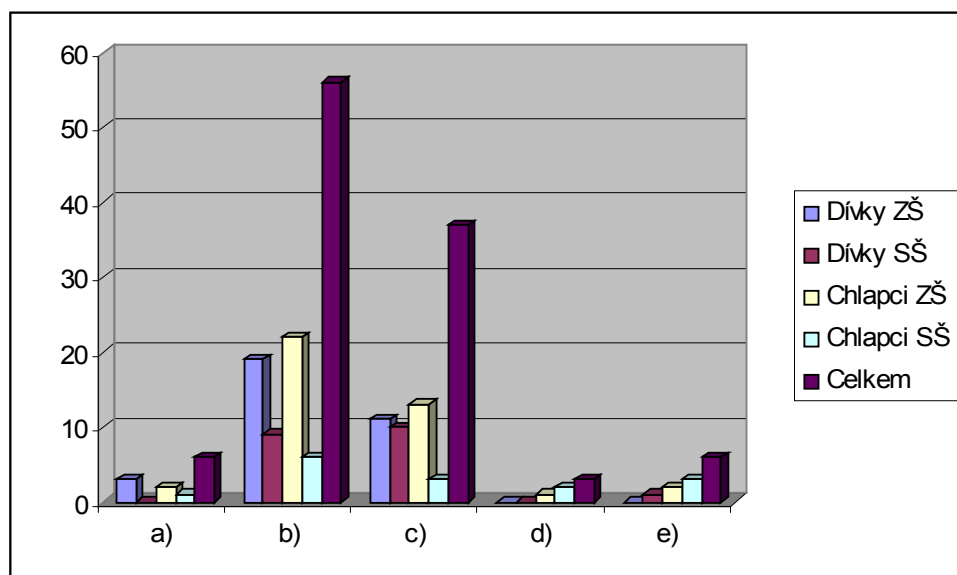
Otázka č. 7: Jak bys reagoval/a, kdybys viděl/a, že někdo někomu ubližuje?

- a) nezasahoval/a bych do toho a nechal/a si to pro sebe
- b) nezasahoval/a bych do toho, ale řekl/a bych o tom někomu dospělému
- c) okamžitě bych se zastal/a oběti
- d) přidal/a bych se k útočníkovi
- e) jiná reakce (prosím, popiš ji):

Tab. č. 7: Reakce respondentů na ubližování někomu

	Dívky ZŠ	Dívky SŠ	Chlapci ZŠ	Chlapci SŠ	Celkem
a)	3	0	2	1	6
b)	19	9	22	6	56
c)	11	10	13	3	37
d)	0	0	1	2	3
e)	0	1	2	3	6

Graf č. 7: Struktura vzorku respondentů dle reakce

Nejvíce převládala odpověď, že by žáci nezasahovali, ale řekli by o tomto jednání dospělému člověku (z celkového souboru by tak učinilo 56 respondentů, tedy 52 %). Velká část respondentů by se oběti zastala (37 respondentů, tedy 34 %). V odpovědích se také v možnosti „jiná reakce“ vyskytl názor, že by jedinci zasáhli až po obhlédnutí situace a zjištění, zda by mohli mít nad útočníky fyzickou převahu a zda šikanovaného znají (6% z celkového souboru).

Velmi mě ale zarazil názor 3 chlapců, že by se přidali k útočníkovi.

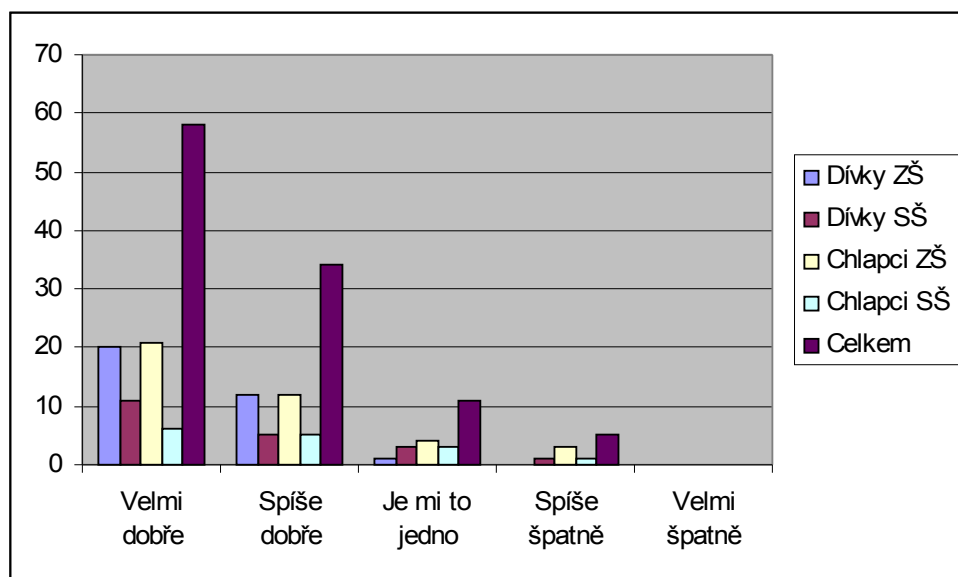
Otázka č. 8: Ve své současné třídě se cítím(zakroužkuj a doplň):

- a) velmi dobře
- b) spíše dobře
- c) je mi to jedno
- d) spíše špatně
- e) velmi špatně

Tab. č. 8: Spokojenost respondentů ve třídě

	Dívky ZŠ	Dívky SŠ	Chlapci ZŠ	Chlapci SŠ	Celkem
Velmi dobře	20	11	21	6	58
Spíše dobře	12	5	12	5	34
Je mi to jedno	1	3	4	3	11
Spíše špatně	0	1	3	1	5
Velmi špatně	0	0	0	0	0

Graf č. 8: Struktura vzorku respondentů dle spokojenosti ve třídě

58 žáků odpovědělo, že se v jejich současné třídě cítí velmi dobře (to je 54 % z celkového souboru), 34 žáků (32 %) spíše dobře. Jako důvody často uváděli kamarády, dobré vztahy ve třídě nebo že ve třídě zažívají spoustu legrace.

Jedinci, kteří označili položku je mi to jedno (11 respondentů, 10 %), většinou jako důvod uvedli, že se necítí být součástí kolektivu, protože někdy se s nimi sice ostatní spolužáci baví, ale většinou však ne.

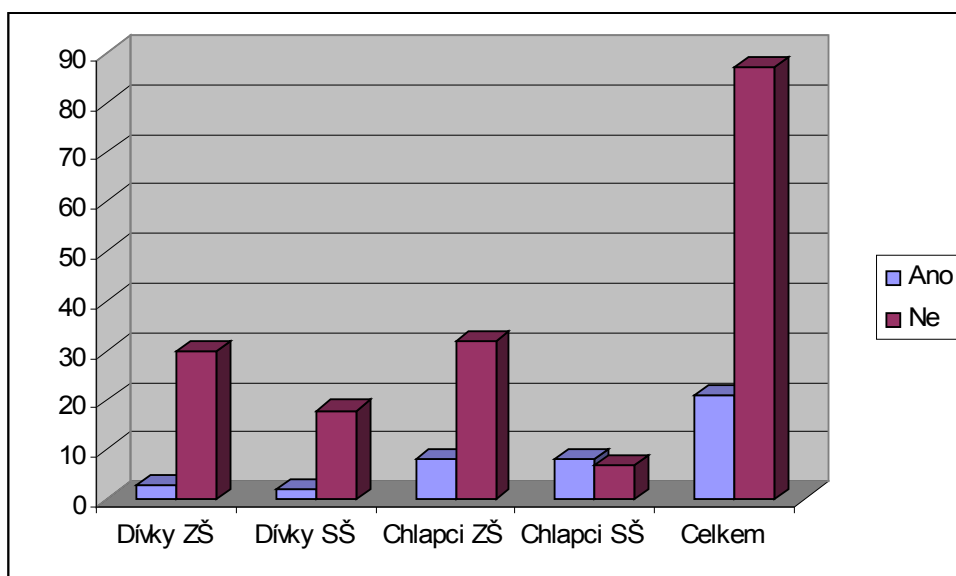
Na 1. stupni základních škol se vyskytovaly pouze odpovědi velmi dobře a spíše dobře. Oproti tomu na 2. stupni a na středních školách se vyskytla i odpověď spíše špatně, kterou uvedla spíše mužská populace.

Otázka č. 9: Máš pocit, že jsi byl/a (nebo jsi) někdy šikanován/a?

Tab. č. 9: Setkání respondentů se šikanou

	Dívky ZŠ	Dívky SŠ	Chlapci ZŠ	Chlapci SŠ	Celkem
Ano	3	2	8	8	21
Ne	30	18	32	7	87

Graf č. 9: Struktura vzorku respondentů dle jejich vlastního setkání se šikanou

Ze zkoumaného souboru čítajícího 108 respondentů zodpovědělo kladně 21 dotazovaných (19 %). Počet chlapců (16) je vyšší než počet dívek (5). Sice to není velký rozdíl, ale chlapci převládají.

Ze 108 respondentů tedy 19 % bylo někdy šikanováno.

U chlapců i dívek na 1. stupni základních škol byla vždy odpověď negativní. Šikana se vždy vyskytla až na 2. stupni.

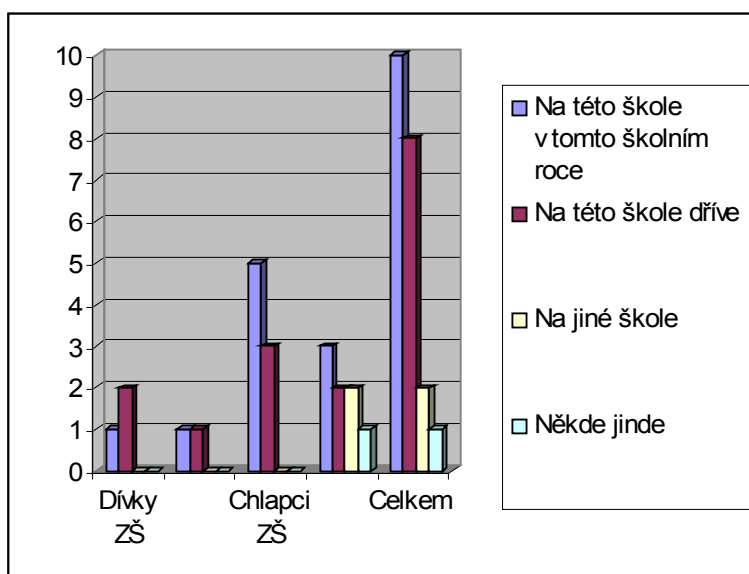
Otázka č. 10: Bylo to (je to):

- a) na naší škole v tomto školním roce
- b) na naší škole dříve
- c) na jiné škole
- d) někde jinde

Tab. č. 10: Místo a doba výskytu šikany

	Dívky ZŠ	Dívky SŠ	Chlapci ZŠ	Chlapci SŠ	Celkem
Na této škole v tomto školním roce	1	1	5	3	10
Na této škole dříve	2	1	3	2	8
Na jiné škole	0	0	0	2	2
Někde jinde	0	0	0	1	1

Graf č. 10: Struktura vzorku respondentů dle místa a doby výskytu šikany

10 žáků zažilo zkušenost se šikanou na své současné škole v tomto školním roce (tj. 48 %), nebo již dříve (8 žáků -> 38 %). 1 jedinec se setkal se šikanou mimo školní prostředí, neuvedl však, kde konkrétně to bylo.

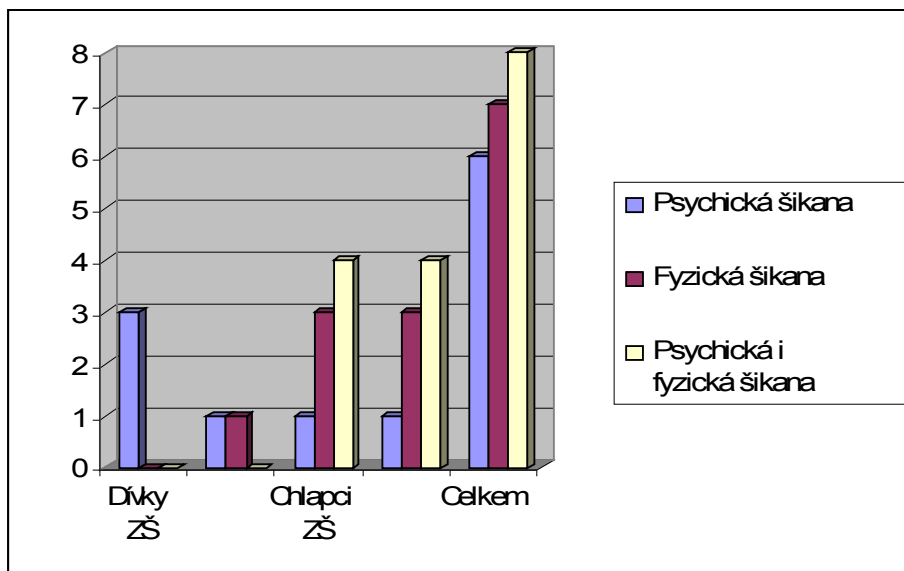
Otázka č. 11: Jak ti bylo ubližováno?

- a) psychická šikana (nadávky, výsměch, pokřikování)
- b) fyzická šikana (tělesné ublížení – rvaní, pošťuchování, ...)
- c) psychická i fyzická šikana

Tab. č. 11: Realizovaná forma šikany

	Dívky ZŠ	Dívky SŠ	Chlapci ZŠ	Chlapci SŠ	Celkem
Psychická šikana	3	1	1	1	6
Fyzická šikana	0	1	3	3	7
Psychická i fyzická šikana	0	0	4	4	8

Graf č. 11: Struktura vzorku respondentů dle realizované formy šikany

Graf č. 11

Psychická šikana bývá v odborné literatuře považována za převládající především u dívek, což se v našem výzkumu potvrdilo. Z celkových pěti šikanovaných dívek, 4 zažily šikanu psychickou. Celkem psychickou šikanu okusilo 6 žáků (tj. 29 %).

Fyzická šikana typičtější pro chlapce se vyskytuje také velmi často (33 % ze souboru šikanovaných).

Kombinace fyzické a psychické šikany se nejčastěji projevowała různým pošťuchováním a hrubší haptikou, provázenou verbálním napadáním. 8 respondentů okusilo kombinaci fyzické a psychické šikany (38 %).

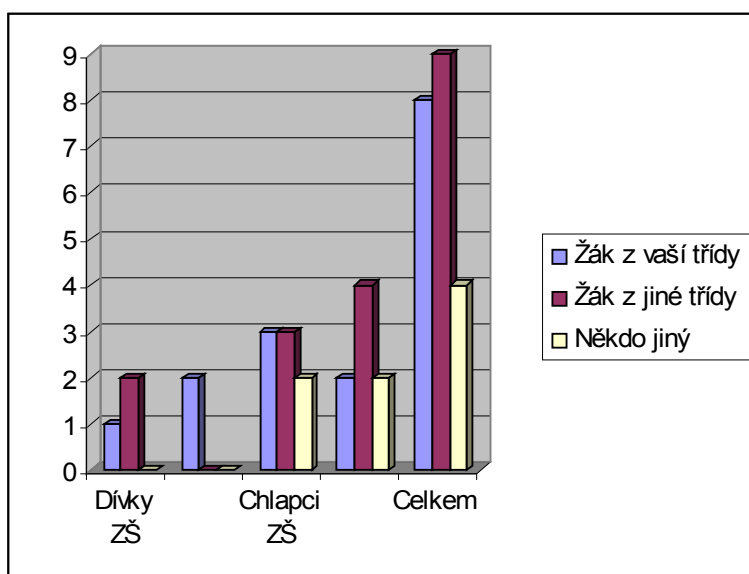
Otázka č. 12: Kdo ti ubližoval (ubližuje)?

- a) žák z naší třídy
- b) žák z jiné třídy
- c) někdo jiný (kdo?, kde? Stačí obecně):

Tab. č. 12: Osoba agresora

	Dívky ZŠ	Dívky SŠ	Chlapci ZŠ	Chlapci SŠ	Celkem
Žák z vaší třídy	1	2	3	2	8
Žák z jiné třídy	2	0	3	4	9
Někdo jiný	0	0	2	2	4

Graf č. 12: Struktura vzorku respondentů dle osoby agresora

Nejčastěji působil jako agresor jedinec v bezprostředně blízkém školním prostředí, nejčastěji spolužáci z jejich či jiné třídy (17 odpovědí – 81 %), kteří mohli svou oběť sledovat téměř neustále. Nejen, že je šikanovaný často k dispozici na vybití nashromážděných negativních emocí fyzického či psychického charakteru, ale zároveň má šikanující větší přehled, s kým se daný jedinec stýká, s kým komunikuje a zda nemůže jeho jednání nahlásit vyučujícímu.

4 odpovídající (tj. 19 %) uvedli, že jim ubližoval někdo jiný. A to prý Romové. Tyto odpovědi se vyskytly pouze u chlapců.

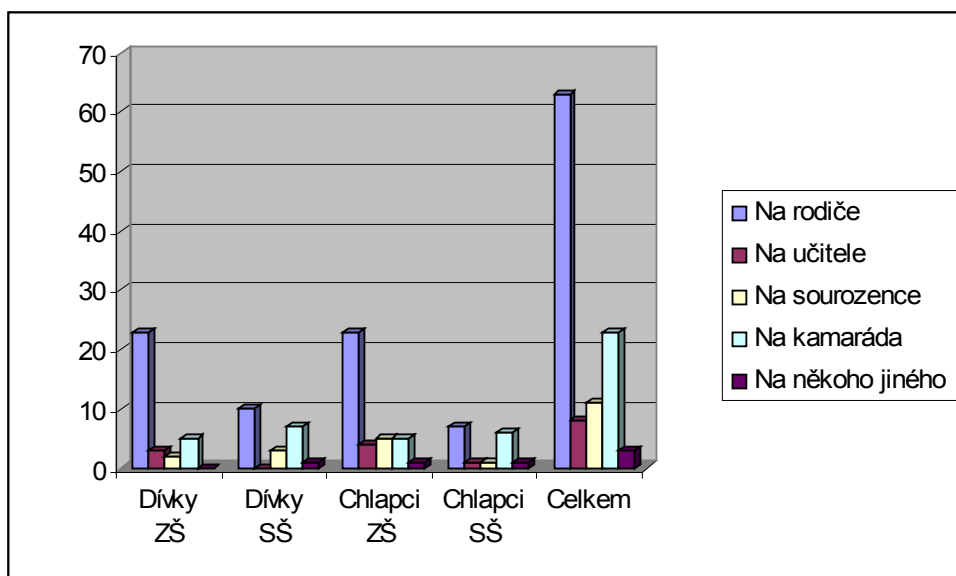
Otázka č. 13: Na koho by ses obrátila, kdybys potřeboval/a při tomto problému radu nebo pomoc?

- a) na rodiče
- b) na učitele
- c) na sourozence
- d) na kamaráda
- e) na někoho jiného

Tab. č. 13: Možnosti pomoci při zjištění šikany

	Dívky ZŠ	Dívky SŠ	Chlapci ZŠ	Chlapci SŠ	Celkem
Na rodiče	23	10	23	7	63
Na učitele	3	0	4	1	8
Na sourozence	2	3	5	1	11
Na kamaráda	5	7	5	6	23
Na někoho jiného	0	1	1	1	3

Graf č. 13: Struktura vzorku respondentů dle možnosti pomoci při zjištění šikany

O pomoc by nejvíce žáků požádalo rodiče (63, tj. 58 %), což pravděpodobně svědčí o jejich dobrém rodinném zázemí. Tuto odpověď volila převážná část žáků ze základních škol (20 žáků z prvního stupně, 26 žáků z druhého stupně základních škol).

23 respondentů (21 % z celkového souboru) by se obrátilo na kamaráda a také někteří na sourozence a na učitele.

Někteří dotazovaní kombinovali nabízené možnosti, nejčastěji rodiče a kamarády.

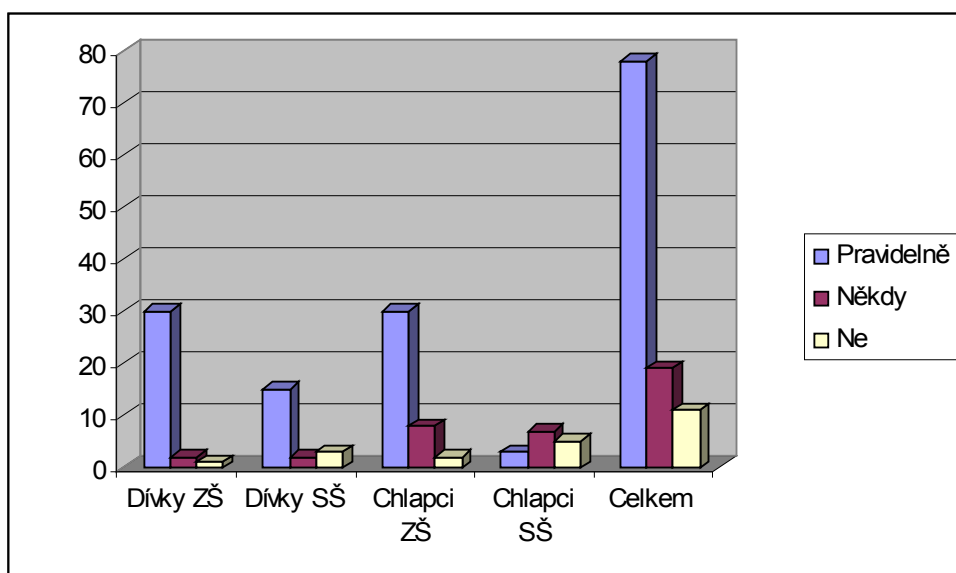
Otázka č. 14: Zajímají se tvoji blízcí (rodinní příslušníci) o to, jak ses měl/a ve škole? A o co se nejvíce zajímají?

- a) pravidelně
- b) někdy
- c) ne

Tab. č. 14: Zájem rodičů a blízkých o dění ve škole

	Dívky ZŠ	Dívky SŠ	Chlapci ZŠ	Chlapci SŠ	Celkem
Pravidelně	30	15	30	3	78
Někdy	2	2	8	7	19
Ne	1	3	2	5	11

Graf č. 14: Struktura vzorku respondentů dle četnosti dotazů rodičů na dění ve škole

Většina rodinných příslušníků (78 – tj. 72 % z celkového souboru) se pravidelně zajímá o to, jak se dotazovaným ve škole daří. Spíše převažuje tato odpověď u žáků základní školy.

Velmi mě zarazilo to, že u 11 žáků se jejich blízcí o školu vůbec nezajímají (jednalo se o 4 dívky a 7 chlapců – 10 %).

Na 1. stupni základní školy se rodiče pravidelně zajímají neustále.

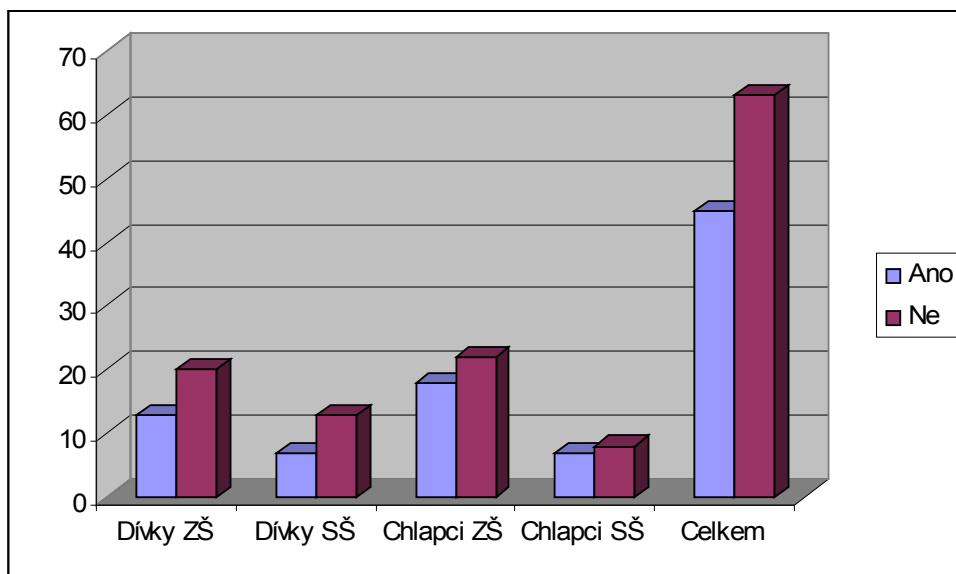
Otázka č. 15: Zdá se ti, že je boj proti šikaně dostatečný?

- a) ano
- b) ne

Tab. č. 15: Spokojenost respondentů s bojem proti šikaně

	Dívky ZŠ	Dívky SŠ	Chlapci ZŠ	Chlapci SŠ	Celkem
Ano	13	7	18	7	45
Ne	20	13	22	8	63

Graf č. 15: Struktura vzorku respondentů dle situace v boji proti šikaně

63 dotazovaných (58% z celkového souboru) zastává názor, že boj proti šikaně není dostatečný. Tento názor zastává 33 dívek a 30 chlapců.

45 respondentů (tj. 42 %) považuje prostředky vyvíjené proti šikaně za dostatečné. Tato odpověď se vyskytovala spíše u žáků na základních školách. Myslím si, že dali tuto odpověď proto, že o šikaně ještě neví moc informací a nemají ji moc v podvědomí.

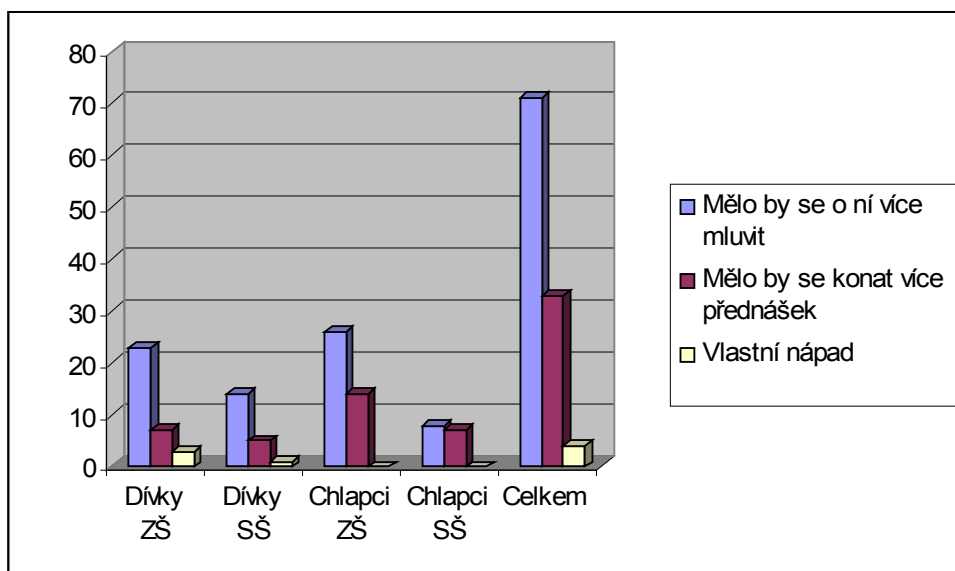
Otázka č. 16: Co by se mělo v boji proti šikaně zlepšit?

- a) mělo by se o ní více mluvit
- b) mělo by se konat více přednášek
- c) vlastní nápad

Tab. č. 16: Zlepšení boje proti šikaně

	Dívky ZŠ	Dívky SŠ	Chlapci ZŠ	Chlapci SŠ	Celkem
Mělo by se o ní více mluvit	23	14	26	8	71
Mělo by se konat více přednášek	7	5	14	7	33
Vlastní nápad	3	1	0	0	4

Graf č. 16: Struktura vzorku respondentů dle zlepšení boje proti šikaně

71 žáků si myslí, že by se o šikaně mělo více mluvit. Myslí si to 66 % z celkového souboru. 33 žáků uvedlo, že by se mělo konat více přednášek (tj. 31 %).

Kromě těchto dvou opatření bylo dále navrhováno, aby byly drženy dozory o přestávkách. Také by se měly zpřísnit tresty za šikanování, problémoví žáci by měli být více sledováni a ostatní žáci by měli být přesvědčeni, že se o šikaně nemusí bát mluvit.

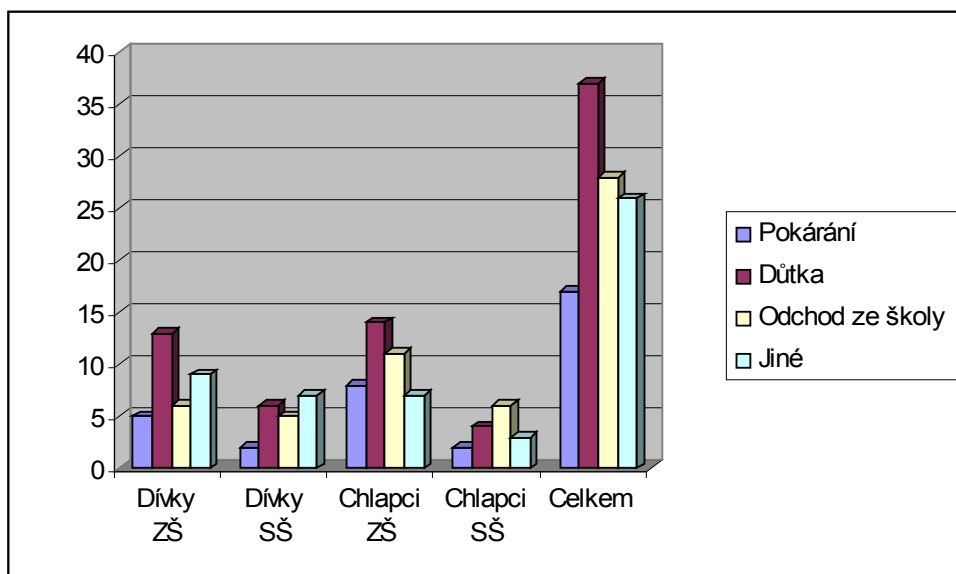
Otázka č. 17: Jak si myslíš, že by měl být potrestán člověk, který šikanuje?

- a) pokáráním
- b) důtkou
- c) odchodem ze školy
- d) jiné

Tab. č. 17: Potrestání agresora

	Dívky ZŠ	Dívky SŠ	Chlapci ZŠ	Chlapci SŠ	Celkem
Pokárání	5	2	8	2	17
Důtka	13	6	14	4	37
Odchod ze školy	6	5	11	6	28
Jiné	9	7	7	3	26

Graf č. 17: Struktura vzorku respondentů dle způsobu potrestání agresora

Důtku by jako adekvátní trest volilo 37 jedinců (34 %), 17 respondentů (16 % ze souboru) by preferovalo pokárání a 28 žáků (tj. 26 %) by nejraději vidělo, aby šikanující odešel ze školy.

V této otázce 26 žáků (24 %) uvádělo položku „jiné tresty“. Nejčastěji šlo o snížené známky z chování, pomoc odborníka (psychologa), pohovor s rodiči, přivolání policie...

5.5 Závěr z výzkumného šetření

Výsledky mého průzkumu ukazují, že žáci základních a středních škol dokáží vyjádřit podstatu šikany. Většina z nich ví, které podněty vedou jedince, aby začali někoho šikanovat. Vůči agresorovi by respondenti zasáhli buď přímou a okamžitou pomocí oběti, nebo, pokud by jejich vlastní možnosti nebyly dostačující, nahlásili by takový případ někomu dospělému, aby mohl dostatečně zasáhnout. Nelhostejný přístup žáků v boji proti šikaně je velmi důležitý, protože šikanující osoby nemají v tomto prostředí vhodnou živnou půdu a nemohou se spolehnout na loajalitu spolužáků tím, že se je pokusí zastrašovat.

Většina šikanovaných by hledala pomoc u rodičů. Bude to nejspíš tím, že se rodiče alespoň někdy (nebo dokonce často i pravidelně) zajímají o celkové dění ve škole svých dětí, což svědčí o funkčnosti rodinného zázemí žáků.

Respondenti se domnívají, že boj proti šikaně je nedostatečný, a kromě tradičního zprostředkovávání informací formou přednášek a besed sami uvádějí další možnosti, o kterých se domnívají, že by mohly účinně zapůsobit. Pomoc vidí ve větší spolupráci s učiteli. Jednak ve fyzické přítomnosti pedagogů v prostorách školy o přestávkách, tak také v jejich zájmu a profesionálním přístupu při řešení dílčích problémů.

V otázce, jaké sankce by použili vůči agresorovi, byla většina dotázaných přísná a volila tresty hlubšího dopadu, které by ukázaly nejen postihovanému jedinci, který se dopustil nevhodného jednání, že musí nést za své činy následky, ale i jeho potenciálním následovníkům, že takovéto jednání je nepřípustné a nebude mlčky tolerováno. Žáci měli možnost vyjádřit svůj názor na potrestání iniciátora šikanování a neváhali kromě běžně udělovaných důtek a snížených známek z chování navrhnout i vyloučení ze školy.

Zhodnocení předpokladů:

Lze předpokládat, že většina žáků základních i středních škol ví, co je šikana a dokážou identifikovat její znaky. -> po vyhodnocení otázek se mi tato hypotéza ve výzkumu potvrdila.

Na základě výsledků je zřejmé, že žáci šikanu dokáží popsat a mají o ní povědomí. 69 respondentů – tedy 64 % z celkového souboru uvedlo, že šikanu dokáží

vysvětlit. Jen 39 (36 % ze souboru) žáků odpovědělo, že neví, jak tento pojem vyjádřit. A to byli především žáci 1. stupně základních škol.

Respondenti vždy uvedli podstatu tohoto jednání (např. je to násilí páchané na mladším či fyzicky slabším jedinci, jedná se o fyzické či psychické násilí apod.).

Lze předpokládat, že se šikana vyskytuje více u chlapců než u dívek. -> hypotéza se také potvrdila.

Ze zkoumaného souboru čítajícího 108 respondentů zodpovědělo kladně 21 dotazovaných (19 %). Tedy 21 žáků již bylo někdy šikanováno. Počet chlapců (16) je vyšší než počet dívek (5). Sice to není velký rozdíl, ale chlapci převládají.

Lze předpokládat, že většina respondentů bude označovat realizovanou školní prevenci jako nedostatečnou. -> hypotéza se také potvrdila.

63 dotazovaných (58 % z celkového souboru) zastává názor, že prevence a boj proti šikaně je nedostatečný. Respondenti by se chtěli i o této problematice více dozvědět, a to například formou přednášek.

42 % respondentů označuje realizovanou školní prevenci jako dostatečnou. Tato odpověď se spíše vyskytovala u žáků základních škol. Myslím si, že označili tuto odpověď jen proto, že o šikaně ještě neví moc informací a nemají ji moc v podvědomí.

ZÁVĚR

Šikana je celospolečenský problém, který se ale začíná poslední dobou trochu více řešit. Nejčastěji se s šikanou setkáme ve školských zařízeních, a to na všech stupních. Mnozí učitelé již považují šikanu za normální jev. Věk agresorů velmi klesá, vyskytuje se již v mateřských školách, ale i na středních školách se šikana stále vyskytuje.

V této bakalářské práci jsem se pokusila odhalit a zmapovat problematiku šikanování.

Ve své práci jsem se věnovala vysvětlení pojmu šikana, šikaně z právního hlediska, příčinám, projevům a druhům šikany. Dále charakteristice agresora a oběti, vývojovým stádiím šikanování, pomoci při šikaně a hlavně také prevencí šikany.

Myslím si, že v současnosti je velká snaha o správnou diagnostiku, metodiku a především prevenci šikany, která je podporována Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, které také vydalo Metodický pokyn k postupu práce se šikanou. Tento pokyn má ale i svá úskalí. Některé jeho části kritizuje i náš přední psycholog Michal Kolář, který se zabývá problematikou šikany.

Cílem praktické části bylo zjistit, zda se vyskytuje šikana na základních a středních školách v Plzeňském kraji a zmapovat její souvislosti. Myslím si, že se mi podařilo prokázat, že šikana na zkoumaných školách opravdu existuje a všechny školní kolektivy by měly pracovat na zlepšení klimatu ve třídě. Některé školy, se kterými jsem spolupracovala, už jsou schopné a ochotné přiznat, že šikana je závažný a častý problém, což považuji za správné, protože šikana je zhoubnou nemocí kolektivu a měla by jí být věnována stálá pozornost. Zároveň si myslím, že existuje i šikana mezi učiteli, ale bohužel je jí věnována stále malá pozornost.

Seznam použité literatury

BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISV, 2003. 197 s.

ISBN 80-86642-08-9

BOURCET, S., GRAVILLONOVÁ, I. *Šikana ve škole, na ulici, doma: Jak bránit své dítě*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2006. 71 s. ISBN 80-00-01552-8

ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. Praha: Portál, 1995. 176 s.

ISBN 80-7178-034-0

FIELDOVÁ, M. E. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, k.s. – Ikar, 2009. 312 s. ISBN 978-80-249-1176-2

GOLDMAN, J. *Jak si nenechat ublížit: Bezpečnostní průvodce životem pro -nástileté*.

1. vyd. Praha: Portál, 1996. 144 s. ISBN 80-7178-090-1

JEDLIČKA R., KOŤA, J. *Aktuální problémy výchovy: Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. Praha: Karolinum, 1998. 169 s.

ISBN 80-7184-555-8

KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování: Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách*. 2. vyd. Praha: Portál, 2005. 255 s. ISBN 80-7367-014-3

KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. 336 s.

ISBN 978-80-7367-871-5

KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. 127 s. ISBN 80-7178-123-1

PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*. 2. vyd. Praha: G plus G, 1999. 180 s.

ISBN 80-86103-21-8

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. SBN 80-7178-772-8

ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 95 s. SBN 80-7178-049-9

ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 160 s.

ISBN 978-80-247-2991-6

VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany – praktické rady pro rodiče*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. 152 s. ISBN 978-80-7367-912-5

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004. 872 s. ISBN 80-7178-802-3

Internetové zdroje

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy [online]. [cit. 2011-10-24].

Dostupné z <http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicky-pokyn-k-prevenci-a-reseni-sikanovani-u-zaku-skol-a>

Občanské sdružení proti šikaně [online]. [cit. 2012-02-03]. Dostupné z

<http://www.sikana.cz/index.html>

Linka bezpečí [online]. [cit. 2012-02-03]. Dostupné z

<http://www.linkabezpeci.cz/webmagazine/subcategories.asp?idk=213>

Nadace Naše dítě [online]. [cit. 2012-02-03]. Dostupné z

<http://www.nasedite.cz/webmagazine/home.asp?idk=175>

Seznam tabulek

Tab. č. 1: Pohlaví respondentů

Tab. č. 2: Rozdělení respondentů dle navštěvované školy

Tab. č. 3: Respondenti dle navštěvované třídy

Tab. č. 4: Bydliště respondentů

Tab. č. 5: Respondenti a jejich schopnost vyjádřit slovo šikana

Tab. č. 6: Důvody k šikanování

Tab. č. 7: Reakce respondentů na ubližování někomu

Tab. č. 8: Spokojenost respondentů ve třídě

Tab. č. 9: Setkání respondentů se šikanou

Tab. č. 10: Místo a doba výskytu šikany

Tab. č. 11: Realizovaná forma šikany

Tab. č. 12: Osoba agresora

Tab. č. 13: Možnosti pomoci při zjištění šikany

Tab. č. 14: Zájem rodičů a blízkých o dění ve škole

Tab. č. 15: Spokojenost respondentů s bojem proti šikaně

Tab. č. 16: Zlepšení boje proti šikaně

Tab. č. 17: Potrestání agresora

Seznam grafů

Graf č. 1: Struktura vzorku respondentů dle pohlaví

Graf č. 2: Struktura vzorku respondentů dle navštěvované školy

Graf č. 3: Struktura respondentů dle navštěvované třídy

Graf č. 4: Struktura vzorku respondentů dle bydliště

Graf č. 5: Struktura vzorku respondentů dle vysvětlení správného významu slova šikana

Graf č. 6: Struktura vzorku respondentů dle různých důvodů k šikanování

Graf č. 7: Struktura vzorku respondentů dle reakce

Graf č. 8: Struktura vzorku respondentů dle spokojenosti ve třídě

Graf č. 9: Struktura vzorku respondentů dle jejich vlastního setkání se šikanou

Graf č. 10: Struktura vzorku respondentů dle místa a doby výskytu šikany

Graf č. 11: Struktura vzorku respondentů dle realizované formy šikany

Graf č. 12: Struktura vzorku respondentů dle osoby agresora

Graf č. 13: Struktura vzorku respondentů dle možnosti pomoci při zjištění šikany

Graf č. 14: Struktura vzorku respondentů dle četnosti dotazů rodičů na dění ve škole

Graf č. 15: Struktura vzorku respondentů dle situace v boji proti šikaně

Graf č. 16: Struktura vzorku respondentů dle zlepšení boje proti šikaně

Graf č. 17: Struktura vzorku respondentů dle způsobu potrestání agresora

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Dotazník

Příloha č. 2 – Leták pro děti

Příloha č. 3 – Leták pro školní sborovnu

Příloha č. 4 – Leták pro rodiče

Příloha č. 1

DOTAZNÍK

Dobrý den,

jsem studentkou 3. ročníku Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích a píši bakalářskou práci na téma Problematika šikany u dětí na základních a středních školách. Chtěla bych Vás požádat o vyplnění toho anonymního dotazníku k mé bakalářské práci.

Děkuji za vyplnění, s pozdravem Lucie Slachová

Instrukce k vyplňování

Nejprve vyplňte pár informací, které jsou důležité pro vyhodnocení dotazníku. U otázek, které nabízejí možnosti, zakroužkujte tu, která nejvíce vystihuje situaci či Váš názor. Pokud si možnost žádá doplnění, prosím, učiňte tak.

1. **Jsi:** chlapec x dívka
2. **Navštěvuješ:** 1. stupeň základní školy x 2. stupeň základní školy x střední školu
3. **Chodíš do třídy**
4. **Bydlíš:** na vesnici x ve městě
5. **Dokážeš vyjádřit , co znamená slovo šikana?** Pokud ano, vysvětli.
Ano x ne
6. **Jaké jsou podle tebe „důvody“ k tomu, aby někdo někoho šikanoval?** (Pokud uvádíš více možností, podtrhni tu, kterou považuješ za nejčastější „důvod“.)

7. Jak bys reagoval/a, kdybys viděl/a, že někdo někomu ubližuje?

- a) nezasahoval/a bych do toho a nechal/a si to pro sebe
- b) nezasahoval/a bych do toho, ale řekl/a bych o tom někomu dospělému
- c) okamžitě bych se zastal/a oběti
- d) přidal/a bych se k útočníkovi
- e) jiná reakce (prosím, popiš ji):

8. Ve své současné třídě se cítím (zakroužkuj a doplň):

- a) velmi dobře, protože
- b) spíše dobře, protože
- c) je mi to jedno, protože
- d) spíše špatně, protože
- e) velmi špatně, protože

9. Máš pocit, že jsi byl/a (nebo jsi) někdy šikanován/a? (Pokud ano, prosím o zodpovězení následujících otázek, pokud ne, přejdi k otázce č. 13)

- a) ano
- b) ne

10. Bylo to (je to):

- a) na naší škole v tomto školním roce
- b) na naší škole dříve
- c) na jiné škole
- d) někde jinde, kde

11. Jak ti bylo ubližováno?

- a) psychická šikana (nadávky, výsměch, pokřikování)
- b) fyzická šikana (tělesné ublížení – rvaní, pošťuchování, ...)
- c) psychická i fyzická šikana

12. Kdo ti ubližoval (ubližuje)?

- a) žák z naší třídy
- b) žák z jiné třídy
- c) někdo jiný (kdo?, kde? Stačí obecně):

13. Na koho by ses obrátila, kdybys potřeboval/a při tomto problému radu nebo pomoc?

- a) na rodiče
- b) na učitele
- c) na sourozence
- d) na kamaráda
- e) na někoho jiného

14. Zajímají se tvoji blízcí (rodinní příslušníci) o to, jak ses měl/a ve škole? A o co se nejvíce zajímají?

- a) pravidelně, a zajímají se většinou o
- b) někdy
- c) ne

15. Zdá se ti, že je boj proti šikaně dostatečný?

- a) ano
- b) ne

16. Co by se mělo v boji proti šikaně zlepšit?

- a) mělo by se o ní více mluvit
- b) mělo by se konat více přednášek
- c) vlastní nápad:

17. Jak si myslíš, že by měl být potrestán člověk, který šikanuje?

- a) pokáráním
- b) důtkou
- c) odchodem ze školy
- d) jiné:

Nikdo nemá právo ti ubližovat
Posmívání, nadávání, bití – i to může být šikana

Hledej pomoc u někoho, komu věříš

www.minimalizacesikany.cz

Linka bezpečí 116 111

Nadace O₂

Šikana může být na každé škole. I na té vaší. Máte možnost to změnit.

Zjistěte, co se děje

- Pozorujte chování žáků a atmosféru ve třídě.
- Zjistěte si informace o šikaně.
- Konzultujte své pozorování s kolegy.
- Oznamte své podezření vedení školy a výchovnému poradci a domluvíte se na jednotném postupu.
- Mezi čtyřma očima zjišťujte informace od nezáujatých svědků – spolužáků.
- Spojte se s rodiči obětí a požádejte je o spolupráci.

Jak poznáte, že se jedná o šikanu?

Všimněte si nepřímých znaků šikanování:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při lyrových sportech bývá volen do mužstva mezi posledními.
- Během přestávek vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Písačí smutné, nelibostné, stísněné, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozbité.
- Má zranění nebo poškozenou oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Máni svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Má odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Všimněte si přímých znaků šikanování:

- Přeměšně pozdravky na adresu žáka, pokroující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žarty na jeho účet.
- Kritika žáka, výsky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávidným nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dělal věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem.
- Skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka, aby vykonával nemorální až trestné činy či aby se jich spoluúčastnil.
- Honění, stákní, šfouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neopírá.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

Zlu k vítězství stačí, když slušní lidé nedělají nic. Talmud

www.minimalizacesikany.cz

Devět kroků pro řešení počáteční šikany aneb Pedagogická chirurgie

1. Odhadněte závažnost onemocnění skupiny.
2. Zjistěte informace od obětí i spolužáků.
3. Najděte vhodné svědky.
4. Proveďte individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky.
5. Chraňte oběti šikany.
6. Proveďte rozhovor s agresory, případně konfrontaci mezi nimi.
7. Svolte výchovnou komisi.
8. Spolupracujte s rodiči obětí i agresorů.
9. Rozberte situaci se třídou, dále sledujte a pracujte se vztahy.

Nejste v tom sami

Kdo vám může při řešení šikany pomoci?

- Středisko výchovné péče.
- Pedagogicko-psychologická poradna.
- Projekt Minimalizace šikany a jeho odborníci.
- Sdružení Linka bezpečí, www.linkabezpeci.cz.
- Poradna na www.minimalizacesikany.cz.
- Amnesty International ČR, www.amnesty.cz.
- Odborné informace o šikaně najdete také v publikaci dr. Michala Koláře Bolest šikanování.

Prevence má smysl

Co vám k ní pomůže?

- Připustěte si možnost, že šikana na vaší škole může být.
- Mluvíte se žáky o vztazích.
- Spolupracujte s rodiči.
- Vedte zajímavou výuku a atraktivní školní program.
- Pozorujte, naslouchajte, podporujte pozitivní sociální klima.
- Vytipujte riziková místa na škole.
- Pracujte s potencionálními oběťmi šikany.
- Tlumte agresivní sklonky možných agresorů.
- Dávejte možnost každému začít ujetých.
- Pěstujte empatii mezi žáky.

Rozhodně se vyvarujte

- Konfrontace obětí a agresora
- Bagatelizace problému
- Rychlých řešení
- Řešení případu před třídou
- Prozrazení informacích zdroji
- Neinformování rodičů
- Řešení bez pomoci dalších pedagogů

Nadace O₂

Co byste určitě neměli přehlédnout v chování svého dítěte:

- Nenavštěvuje se s žádným spolužákem. Zdá se, že nemá kamarády.
 - Je smutné, nemluví o tom, co se děje ve škole.
- Je nesoustředěné a bez zájmu. Dochází k prudkému zhoršení prospěchu.
- Často si před odchodem do školy stěžuje na bolesti břicha nebo hlavy.
 - Chodí do školy nebo ze školy oklikami.
- Přichází domů s potřhaným oblečením, poškozenými věcmi nebo bez nich.
- Stále žádá o peníze, tvrdí, že je ztrácí nebo že musí ve škole stále něco platit.
 - Přichází domů hladové, i když mělo svačtinu a koupený oběd.
 - Nedokáže uspokojivě vysvětlit různá zranění.
 - Odmítá chodit do školy, prosí, aby tam nemuselo.
- Nečekaně se u něj objeví záškoláctví nebo časté návštěvy lékaře.

To všechno mohou být varovné signály!

Naslouchejte svému dítěti, buďte mu oporou a v případě potřeby kontaktujte školu.

Tento leták vznikl v rámci celorepublikové kampaně Minimalizace šikany.

Nadace O₂